

БОРБА С АНТИЦИГАНИЗМА
ЧРЕЗ ОБУЧЕНИЕ НА ПРОФЕСИОНАЛИСТИ
И ОВЛАСТЯВАНЕ НА РОМСКИТЕ
ОБЩНОСТИ

TRAINING PACKAGE

A large, stylized red wheel icon with white spokes, partially visible on the left side of the page.

ПЪТЯТ КЪМ ПРИБОЩАВАНЕТО

Представяне на ромската култура
и инструментите за борба с
дискриминацията и за насърчаване
на включването на ромите и синтите в
местните общности

Наръчникът с обучителни материали е разработен от членовете на работната група на проекта „Latcho Drom: Борба с антициганизма чрез обучение на професионалисти и овластяване на ромските общности“ REC-AG-2018/REC-RDIS-DIS-AG-2018.

В създаването ѝ взеха участие:

Елена Гатафони,
координатор на проекта „Latcho Drom: Борба с антициганизма чрез обучение на професионалисти и овластяване на ромските общности“

Наташа Мацон,
национално лице за контакт за сектора „Роми и синти“
на Асоциация „Папа Йоан XXIII“

Лучия Сандиано,
местен координатор на проекта „Latcho Drom“.

Благодарим на участниците в обученията по време на проекта за техния принос:
Джорджо Бедзеки, Рамбо Болоня Халилович, Франческа Де Белис, Джулия Ди Роко, Рашид Николич, Фредо Оливеро, Даниеле Ромити, Кончета Саракела.

За допълнителна информация

progetti@apg23.org | romesinti@apg23.org | latchodrom@apg23.org

Организации, участващи в проекта

Този проект е финансиран по програма „Права, равенство и гражданство“ (2014-2020) на Европейския съюз

Този доклад е финансиран по програма „Права, равенство и гражданство (2014-2020 г.)“ на Европейския съюз. Съдържанието на доклада представя единствено гледната точка на неговите автори, които единствено носят отговорност за него. Европейската комисия не отговаря за начина, по който може да се използва съдържащата се в него информация.

Благодарности

Проектът Latcho Drom и този наръчник за обучение не биха били възможни без ежедневните усилия на много жени и мъже – практикуващи, експерти и преподаватели, които подкрепят ромските и синтските общности в Италия. Бихме искали и специално да благодарим на всички участващи роми и синти, които решиха да разкажат за себе си в рамките на този проект.

ПРЕДГОВОР

Наръчникът „Пътят към приобщаване: Представяне на ромската култура и инструментите за борба с дискриминацията и за насърчаване на включването на ромите и синтите в местните общности“ е разработен като част от проекта „**Latcho Drom: Борба с антициганизма чрез обучение на професионалисти и овластяване на ромските общности**“, финансиран по програма „Права, равенство и гражданство (2014-2020)“ на Европейския съюз REC-AG-2018/REC-RDIS-DIS-AG-2018.

Проектът, чието начало е поставено през август 2019 г., се координира от Асоциация „Папа Йоан XXIII“ в партньорство с общината в Римини и Центъра за изследване на демокрацията в България.

Latcho Drom цели да допринесе за намаляване на дискриминацията срещу ромските и синтските общности, както и да даде възможност за пълноценното им социално включване чрез пилотни дейности, насочени към тези общности, към работещите в този сектор, населението като цяло и местните власти.

Пилотните дейности се основават на анализ на литературата и законодателството на европейско, национално и местно равнище, както и на теренни проучвания, проведени чрез фокус групи с участието на основните заинтересовани страни - представители на общностите на ромите и синтите, учители, социални работници и полицейски служители в три италиански области (Римини, Кунео и Торино).

Пилотната фаза започна през март 2020 г., когато избухна пандемията COVID-19 и ще завърши през март 2022 г. Тя се осъществява в районите на Римини, Кунео и Торино чрез посочените по-долу дейности.

Подкрепа за общностите на ромите и синти:

Семинари с деца и тийнейджъри

В началните и средните училища във всеки от пилотните райони бяха организирани семинари, за да се даде възможност за културен обмен, разпространение на знания и повишаване на осведомеността относно културата, езика и историята на ромите.

Мерки за гарантиране на подкрепа в училище и правото на образование

Проектът осигурява училищна и извънучилищна подкрепа за деца и младежи от ромски синтски произход, които посещават начални и средни училища и подкрепа на семействата за насърчаване на по-голямо участие на родителите в

образованието на техните деца.

Заетост и правна помощ

Процентът на младите роми/синти които не учат, не работят и не се обучават (NEETs), все още е изключително висок. В рамките на проекта са приложени подходи, насочени към подпомагане на младите хора в прехода от училище към заетост, в развитието на умения и подкрепа за заетост. Гарантирана е правна помощ за лица със затруднен достъп до услуги и получаване на разрешителни за престой.

Подкрепа на работещите в сектора:

Обучителни курсове

Предлагат се два вида обучение: едно обучение, предназначено за специалисти в местните органи, като социални работници и общинска полиция, на които може да се наложи да се справят с прояви на антициганизъм, и друго, за възпитатели и учители, за да ги подпомогне да се борят с антициганизма и стереотипите и да улесняват пълното приобщаване на ромите и синтите в училищата и образователната среда.

Този наръчник е предназначен за обучение на професионалисти, които ежедневно са в контакт с роми и синти, най-вече учители и социални работници. Той е резултат от курсове за обучение, организирани с последните по време на проекта.

Целта му е да предостави полезна информация и инструменти на професионалистите, така че те да могат да реагират своевременно в случаи на дискриминация срещу роми и синти и да улесняват процесите на тяхното включване в местните общности.

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	7
АКРОНИМИ И СЪКРАЩЕНИЯ	9
1. ЗА РОМИТЕ	10
1.1 Кой е ром и кой не е?	10
1.2 Петте основни общности в ромския свят	10
1.2.1 Историческо разпространение на ромскоговорящите народи в Европа	11
1.2.2 Кой са ромите в Италия?	12
1.2.2.1 Ромите в Италия: липсата на признаване като етническо малцинство	13
2. ИСТОРИЯТА НА РОМСКОТО НАСЕЛЕНИЕ	15
2.1 Произход и пристигане в Европа	15
2.2 От втората половина на XVI век до Втората световна война	19
2.3 Пораймос	20
3. РОМСКИЯТ ЕЗИК „РОМАНИ“	23
3.1 Исторически бележки	24
3.1.1 Оригиналният ромски език от Индия до гръцко-византийските територии	24
3.1.2 Стандартизация или кодификация на ромския език	27
4. РОМАНИ КРИС	29
5. АНТИЦИГАНИЗЪМ: ПРОИЗХОД И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ	30
6. ИНСТРУМЕНТИ ЗА УЛЕСНЯВАНЕ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО ВКЛЮЧВАНЕ НА РОМИТЕ И СИНТИТЕ В МЕСТНИ ОБЩНОСТИ	33
6.1 Регулиране на положението на тези, които все още нямат гражданство	33
6.1.1 Граждани на страни извън ЕС	33
6.1.2 Граждани на страни от ЕС	36
6.1.3 Лица без гражданство(апатриди)	39
6.2 Принцип на недискриминация	40
6.2.1 Защита на жертвата в Италия	41
6.2.1.1 Националната служба за борба с расовата дискриминация (UNAR)	42
6.2.1.2 Обсерватория за сигурност срещу дискриминационни действия (OSCAD)	43
6.3 Межкултурно посредничество	44
6.3.1 Кой е межкултурен посредник	45
6.3.2 Етичен кодекс за социалното и межкултурното посредничество във Франция	46
6.4 Социалният инструмент училище в обществото на преобладаващото мнозинство и в общностите на Ромите и Синтите	47
6.4.1 Посещаване на училище	49
6.4.2 Трудностите на ромския ученик при изучаването на италиански език	51
ЗАКЛЮЧЕНИЯ	53
БИБЛИОГРАФИЯ	54

ВЪВЕДЕНИЕ

Европейският проект „Latcho Drom: Борба срещу антициганизма чрез обучение на професионалисти и овластяване на ромските общности“ се основава на предходната дейност на асоциация „Папа Йоан XXIII“ (АПЙХХIII), в подкрепа на общностите на ромите и синтите в Италия.

Срещата на АПЙХХIII с ромите датира от 1989 г., когато сътрудници на асоциацията осъществяват контакт с ромски семейства на териториите на Фаенца, Форли и Римини. През деветдесетте години, от 1993 до 2001 г., някои доброволци от АПЙХХIII живеят постоянно във временния номадски лагер, разположен на ул. „Портогало“ в Римини, лагер който наскоро е премахнат.

Понастоящем АПЙХХIII работи в подкрепа на ромското население в Италия главно в регионите Емилия-Романя, Пиемонт и Венето, чрез различни дейности като:

1. Проекта „Добрият съсед“: приемане на ромски семейства в близост до собствените им домове в кемпери или каравани, пригодени като жилища.
2. Приемане на непълнолетни, възрастни и семейства в своите структури.

Прилаганите методи по отношение на семейства и отделни граждани включват:

- материална помощ (прием в структурите на асоциацията, финансова подкрепа, предоставяне на продукти от първа необходимост);
- правна помощ;
- намиране на решения, свързани с жилищни проблеми;
- образование и насоки за правилен достъп до социални и здравни услуги;
- подкрепа в училище (намиране на текстове и учебни материали, субсидиране на училищни такси, посредничество и срещи между семейства и преподаватели);
- придружаване и подпомагане на родителите.

Въз основа на опита си с ромските общности в Италия, АПЙХХIII започна да изпълнява проекта „Latcho Drom“ с цел да систематизира своята работа, насочена към професионалистите, с които ежедневно контактува, за да подпомогне процеса на социално-икономическо включване на роми и синти в местните общности.

В тази посока се провеждат специални курсове за обучение, насочени основно към две целеви групи:

- служители от публичната администрация (социални работници, правоприлагащи органи);
- възпитатели, преподаватели и училищен персонал.

Курсовете са с продължителност от 15 часа и са фокусирани върху различни теми. Първата част от тях е посветена на задълбочаване на фундаменталните аспекти на ромската култура, така че професионалистите да могат да правят разграничение

между възможните особености на ромската култура и нещо, което може да е признак на социален проблем. Втората част е посветена на задълбочено представяне на някои полезни за професионалистите инструменти за борба с проявите на дискриминация и маргинализация, и подпомагане на процесите на социално включване.

В курсовете участват експерти и професионалисти от италиански и от ромски произход, като 5 от 8 преподавателя са роми, принадлежащи към различни общности. АПЙХХIII прави този избор, за да предостави възможност на самите роми да разкажат за себе си и за собствената си култура.

Наръчникът **„Пътят към приобщаване: представяне на ромската култура и инструментите за борба с дискриминацията и насърчаване на включването на ромите и синтите в местните общности“** обобщава съдържанието на проведените курсове за обучение и има за цел да предостави на професионалистите знания и конкретни инструменти за ежедневна работа с ромските и синтските общности относно достъпа до услуги, достъпа до училищата и постепенното социално включване в териториите, в които живеят.

Наръчникът съдържа шест раздела. Първите четири са посветени на различни аспекти на Romanipen, т.е. ромската идентичност и култура. Петият раздел е посветен на концепцията за антициганизма, а шестият предоставя практически инструменти, които могат да бъдат използвани от професионалистите, по-конкретно свързани с правната уредба, межкултурното посредничество и вижданията за приобщаването на ромските деца в училище.

АКРОНИМИ И СЪКРАЩЕНИЯ

АПЙХХIII

Асоциация „Папа Йоан ХХIII“

UNAR

Национална служба за борба с расовата дискриминация

ANCI

Национална асоциация на италианските общности

ISTAT

Национален статистически институт

ECRI

Европейска комисия срещу расизма и нетолерантността

ЕС

Европейски съюз

T.U.

Консолидиран текст на разпоредбите, уреждащи имиграцията и норми за положението на чужденците

RSC

роми, синти и каминанти

OSCAD

Обсерватория за сигурност срещу дискриминационни актове

L1

първи език или майчин език

L2

втори език

1. ЗА РОМИТЕ

Не може да се говори за един единствен ромски народ. Ромското население се състои от пет основни общности, които от своя страна се подразделят на стотици групи и подгрупи. Различните групи, разположени на всички континенти, говорят диалектен вариант на „романи чхиб“ (*romani chib*) или ромски език. Всяка група има своя традиция, своя собствена културна специфика, собствено религиозно изповедание, собствен диалект, своя собствена етика, основана на комплекс от задължителни морални правила. Следователно всяка общност представлява социална, културна, религиозна и езикова реалност сама по себе си, която не може да бъде смесена или да е аналогична на всички останали.

Всяка група и подгрупа има и етноним, тоест име с което се нарича и което отразява представата и специфичната културна система на тази група. Това име е основната гранична линия между техния свят и света на другите.

1.1

Кой е ром и кой не е?

Според отличителните елементи на членовете на ромското население ром е:

- Който се разпознава с това име;
- Който говори ромски език (*Romanès*) – език, който се използва предимно в устната традиция, произлиза от санскрит и има безброй диалекти;
- Който се чувства представен от едно единствено знаме, което произлиза от индийското знаме (син фон, представляващ небето, зелено поле, представляващо трева, червеното колело на колесницата, заимствано от индийското знаме, което води до идеята за свобода и пътуване);
- Който се разпознава в националния химн „Джелем Джелем“ (*Gelem Gelem*).

1.2

Петте основни общности в ромския свят

Не съществуват единни антропологични критерии за класификация: ромските общности се разграничават въз основа на занаятите и дейностите, упражнявани в миналото или актуализирани и обновени в настоящето, въз основа на диалекта, с който общуват между семействата, въз основа на региони, в които се заселват или от които произлизат, по бащино име, въз основа на изповядвана вяра.

Говорейки за ромите, винаги трябва да се уточнява за коя група става дума: разликите между една и друга група са дълбоки, но често се объркват и стандартизират.

Петте основни общности в ромския свят са:

Балкански роми славяни, румънци и българи и италиански роми	Италиански синти	Мануш (<i>Manouches</i>) роми, заселени в Южна Франция	Кале (<i>Calè</i> или <i>Kale</i>) роми, заселени в Испания, Португалия, Северна Африка и Южна Америка	Романичели (<i>Romanichals</i> или <i>Romaniche</i>) роми, заселени в Англия, Северна Америка, Австралия и Южна Америка
--	---------------------	---	--	--

1.2.1

Историческо разпространение на ромскоговорящите народи в Европа

Ромите са най-голямата етническа малцинствена група в Европа. Според оценките на Съвета на Европа техният брой е между 10 и 12 милиона души, от които около 6 милиона са граждани или жители на европейската държава, в която живеят.

Роми (Rom)

в Централна и Източна Европа

Синти (Sinti)

във Франция, Германия,
Австрия, Испания и Северна
Италия

Мануш (Manouches)

във Франция

Кале (Kalè)

в Испания

Романичели (Romanichals)

в Обединеното кралство и Уелс

Романисел (Romanisæl)

в Швеция и Норвегия

1.2.2

Кои са ромите в Италия?

Информацията за присъствието на роми и синти на територията на Италия е ограничена, липсват точни данни за техния брой, което означава, че няма надеждни социално-демографски или икономически статистически данни за ромските и синтските общности, живеещи в страната. Малкото налични статистически данни са събрани от университети, изследователски центрове, местни власти и доброволчески организации, но в по-голямата си част те се отнасят за конкретни територии и поради това не могат да предоставят изчерпателна и представителна информация за условията на живот на общностите на ромите и синтите в Италия.

По инициатива на UNAR, ANCI и ISTAT провеждат проучване през 2013/2014 г. за определяне на броя на ромите и синтите, живеещи в населени места в общини с над 15 000 жители. В края на проучването се установява, че ромите и синтите, живеещи в лагерите, са около 30 000. Не всички роми и синти от района обаче живеят в населени места.

Данните от годишния доклад на Асоциация „21 юли“, представен през октомври 2021 г., сочат спад в броя на ромите и синтите, живеещи в официални и неофициални селища, който възлиза на около 17 800 души, т.е. 0,03% от населението на Италия. От тях 11 300 са във формални селища и 6 500 в неформални селища и микроселища. От ромите и синтите, присъстващи в институционалните сфери, се смята, че около 49% са с италианско гражданство, 41% с гражданство на страните от бивша Югославия, 10% с румънско гражданство, около 1000 души са изложени на риск от статут на лица без гражданство. Броят на хората, живеещи в моноетнически италиански селища намалява с 10 000 между 2016 г. и 2021 г., със спад от 36,5% (37% във формални селища и 35% в неформални селища).

Общо 11 300 души живеят във формални селища, а 6 500 - в неформални или микроселища. Изчислено е, че от общия брой роми и синти, които живеят в институционален лагер, приблизително 49% са италиански граждани, 41 % са граждани на бивша Югославия, 10% са румънски граждани, а приблизително 1 000 са лица в риск да останат без гражданство. Броят на лицата, живеещи в италиански селища с една етническа принадлежност между 2016 г. и 2021 г. е намалял с цели 10 000 единици, което представлява намаление с 36,5% (с 37% в официално селище и с 35% в неофициално селище).

Предвид тези цифри, ако се потвърди оценката на Съвета на Европа за присъствие на 180 000 роми в Италия, може да се каже, че в момента в страната по-малко от 1 на всеки 10 ромски граждани може да бъде определен като обитател на „лагера“.

Групите роми и синти в Италия могат да бъдат разделени на шест големи групи:

- 1. Роми – дългогодишни заселници**, повечето живеещи в централно-южна Италия, потомци на номади, които пристигат в Италия от 1300 г. насам. Те са предимно с италианско гражданство и представляват една от първите групи, пристигнали в Италия. Предвид дългия им престой, те са относително по-интегрирани в социалния и икономическия контекст на мнозинството от обществото в сравнение с други групи от по-скорошна миграция. В зависимост от региона на заселване те се определят като роми от Абруцо, Калабрия и др.
- 2. Роми и Синти, които до края на 60-те години на миналия век по принцип водят номадски живот**, съчетавайки го със своите професии: собственици на игри в луна парк, управители на малки увеселителни паркове и пътуващи шоута, дребни търговци. В зависимост от района на заселване, те се наричат Синти от Пиемонт, Ломбардия, Гачакне (Gachaknè - германски), Естрекария (Estrekaria - австрийски).
- 3. Роми имигранти от Източна Европа след Първата световна война**, техният диалект има много силно влияние от славянските езици, занимават се основно с обработка и търговия със стомана, желязо и мед, наричат се Ловара, Чурара, Калдераса (Lovara, Churara, Kalderasa).
- 4. Роми от Словения, Харватия и Истрия, пристигнали в Италия по време на Втората световна война**, предимно депортирани в италиански концентрационни лагери от съответните страни на произход. Днес те извършват различни дейности, като предпочитат самостоятелна заетост, търговия, разделно събиране на отпадъци.
- 5. Роми имигранти от Балканите от 60-те години на миналия век**, уседнали в страните си на произход и само малка част от тях продължава да бъде полуномадска, като преобладава тенденцията към уседналост. Ромите от Сърбия наричат себе си Каниара (Kaniara). Ловара (Lovara) идват от Полша, докато Рударите (Rudari) произхождат от Румъния. Хорахане (Khorakhanè) произхождат от Босна, Черна гора и Косово.
- 6. Роми имигранти от 90-те години на миналия век**, които продължават да пристигат и това са предимно румънски и български роми, чийто брой трудно може да се оцени.

1.2.2.1

Ромите в Италия: липсата на признаване като етническо малцинство

В италианската правна система общото понятие за малцинство е свързано с езиковата обособеност и намира своето основание в член 6 от Конституцията: „Републиката защитава езиковите малцинства със специална нормативна уредба“. Закон № 482 от 15 декември 1999 г., „Стандартите за защита на езиковите и историческите малцинства“ признава и защитава дванадесет

езикови малцинства: албанско, каталонско, германско, гръцко, словенско, хърватско, френско, френско-провансалско, фриулско, ладинско, окситанско и сардинско (като взема предвид езиково-исторически критерии, но преди всичко критерия за териториалност/уседналост, т.е. местоположението на дадена територия). Следователно италианският закон защитава всички онези малцинства, които „*исторически*“, според законодателя, са допринесли за развитието на териториално ограничен и идентифициран район, които напълно са станали част от него, запазвайки същевременно своята идентичност, език и традиции.

Причините за невключването на ромските и синтските общности сред признатите малцинства официално се дължат на особеностите на самите общности, които тъй като не могат да бъдат свързани с конкретна територия и се считат за непостоянни и номадски, не могат да бъдат причислени към историческите езикови малцинства.

2. ИСТОРИЯТА НА РОМСКОТО НАСЕЛЕНИЕ

2.1

Произход и пристигане в Европа

Трудно е да се възстанови точно историята на ромите и синтите поради ограничената наличност на документи. За да изясни тази сложна и малко позната тема, международна група изследователи решава да проследи заплетената нишка на историята на този народ до нейния генезис, чрез анализ на генетичното наследство на хора, принадлежащи към ромските групи, изследвайки над 10 000 души.

Авторите на труда стигат до същите заключения, идентифицирайки произхода на тези „мистериозни хора“. Около единадесет-дванадесет милиона души живеят в различни страни, като образуват мозайка от езици, традиции и социални структури, които обаче могат да бъдат проследени до очевидна обща матрица.

Резултатите от това проучване са публикувани в списание „Current Biology“, само няколко дни след друго проучване на изследователи от Центъра за клетъчна и молекулярна биология в Хайдерабад, Индия, публикувано в PLOS ONE. Следвайки пътищата, проследени от специфична хаплогрупа на Y хромозомата (маркери, използвани за изследване на потеклото на предците по бащина линия), авторите на труда установяват **произхода на ромите и синтите в Западна Индия**, която напускат преди повече от 1500 години. Ромите са се наричали **Дом (Dom)**, което означава „хора“ (от индоевропейския корен *gdhom, от който произлизат латинските homo „човек“ и humus „земя“). Те говорели език, който сега се нарича романес, чийто оригинален субстрат е свързан с древния индоарийски език, говорен от индоевропейските нашественици в Индия.

През 350-500 г. домите напускат Индия вероятно поради набезите на така наречените бели хуни или хепталити (Unni Bianchi или Eftaliti) и се преместват в Персия. Смята се, че споменът за това събитие е отразен в легендата за Бахрам Гур (персийски цар, живял през първата половина на 5-ти век) и индийските менестрели.

Персия е вторият голям център на струпване на ромите, които живеят там в продължение на много векове.

В арабските хроники се говори за народите зот (Zott) или ят (Jat), които в началото на VIII век заселват по поречието на река Тигър и бреговете на Персийския залив.

Персийският поет Фидурси завършва „Книгата на царете“, като говори за пристигането на десет хиляди „лури“ (Luri) и този цитат остава и днес първото писмено свидетелство за пристигането на номадски народ от Индия, с репутация на изключително таланти музиканти.

Някои са били пастири на биволи, други – речни нападатели.

В средата на X век ромите мигрират в **Армения и Южен Кавказ**, което съвпада с конфликта между арабите и византийците.

Основната група напуска Армения вероятно по време на византийско-грузинските войни (1000-1045 г.) или най-късно към средата на века под натиска на настъплението на селджукските турци (Selgiuchidi) през 1071 г.

Изправени пред селджукските турци, ромите навлизат във **Византийската империя** и се появяват за пръв път в Константинопол. Оттам те започват да се разпространяват през Тракия и полуостров Халкидики в гръцкоезичните територии. Между XII и XV век те се разпространяват в континентална и **островна Гърция**, в териториите, разделени между императора, венецианците и кръстоносците: в Крит, Корфу, на остров Евбея или Негропонт и в пристанищните градове на Пелопонес, т.е. като Модоне, Короне и Нафплио.

До XIV век ромите, които обитават гръцко-византийската област, формират културно и езиково единство, характеризиращо се с единна религиозна вяра и общ език, макар и обновен и реорганизиран върху нови езикови основи. Гръцкият „престой“, облагодетелстван от благоприятното географско положение, от икономическия просперитет и от относителната политическа стабилност продължава повече от три века, толкова много, че изглеждал окончателен.

Но между XIV и XV век Византийската империя се разпада с нахлуването на османските турци. Между 1350 и 1500 г. гръцко-балканската област е засегната от продължителен конфликт между Византия и османските турци. Докато турците напредват и техните завоевания се разпространяват с голяма бързина, ромското население се разбягва на последователни вълни. **Турската експанзия предизвиква най-голямото етническо земетресение в историята на ромите, причинявайки ромската диаспора и разпадането на ромското единство.**

Първи от турската заплаха бягат ромите от Югоизточните Балкани (Европейска Турция, Гръцка Македония, Южна България), които се отделят от гръцко-византийската унитарна група и бягат на север в Дунавските княжества Влашко и Молдова, в Трансилвания и Бесарабия, където повечето от тях са поробени.

Това разцепление води до **формирането на две мегагрупи, наречени според добрата интуиция на англичанина Бърнард Джилиат-Смит, „влашки ромии“ (Rom Vlax) и „невлашки ромии“ (Rom non-Vlax).**

Влашките ромии и невлашките ромии (тези, които бягат от гръцко-балканския район) от своя страна се подразделят на две големи групи:

1. Ромите, които благодарение на все още неинституционализираната форма на робство успяват да избягат през XVII-XVIII век, разпръсвайки се в цялата бивша Югославия,
2. Ромите, които са поробени, до освобождаването им през 1855-56 г.

РОМИ БЕЖАНЦИ Избягали през XVII-XVIII век	ПОРОБЕНИ РОМИ Емигранти от Румъния след 1855-1856 г.	ПОРОБЕНИ РОМИ Емигранти от Румъния след 1989 г.
<p>ЮЖНИ Гурбети (Gurbeti) (Македония, Косово, Сърбия)</p> <p>КСОРАКСАН (ХОРАХАНЕ): Чергаря, Черна гора, Шифтаря (Босна, Косово и Черна гора)</p>	<p>ДАРСИКАНЕ (DARSIKANE): Каниара (Kaniarja), Бусниара (Busnjarja), Мерсенара (Mrcenarja), Масари (Mršari)</p> <p>СЕБЕРНИ: Калдераш, Ловара, Курара (Kalderaš, Lovara, Curara)</p> <p>КАРАВЛАШКИ (KARAVLASI): Рудари, Беаш, Лингури (Rudari, Beaš, Lingurarja)</p>	<p>РУМЪНСКИ: включват безброй групи, чиито имена са свързани с професиите им Ватраси, Лаутари, Леяси, Ричинаря, Корторара, Керамидаря, Бидинари, Званчари (Vatrasi, Lautari, Lejasi, Richinarja, Kortorara, Keramidarja, Bidinari, Zvancari)</p>

Невлашките роми включват ромите от балканския суперстрат, които не са избягали и развиват различна историческа и езикова еволюция в сравнение с влашките роми. Изхождайки от общо основно единство, те дават начало на формирането на сегашните етнолингвистични групи.

Те се подразделят се на две големи общности:

1. Първо, ромите от южния Балкански полуостров, подчинени от турците, стават част от Османската империя;

ЮЖНИ БАЛКАНИ	СЕВЕРНИ БАЛКАНИ	ОБЛАСТТА НА КАРПАТИ И ДУНАВ	ЗАПАДНА ЕВРОПА	ЦЕНТРАЛНО-ЮЖНА ИТАЛИЯ
Арлия (Arlija)	Харвати (Harvati)	Ромунгри (Romungri)	Синти Мануши (Sinti Manouches) (централно-северни)	Абруцези (Abruzzesi)
Ерлидес (Erlides)	Доленци (Dolenjski)	Словаци (Slovak)	Кале Иберийци (Kale Iberici)	Калабрези (Calabresi)
Джерли (Jerli)	Словенци (Sloveni)	Моравско-бохемци (Moravo-Boemi)	Романичели (Romanicels) Кале (Kale) Британци (Britannici)	Неаполитанци (Napoletani)
	Истрийци (Istriani)	Бургенланд (Burgenland)	Татари Скандинавци	Каминанти (Camminanti)
		Бергитка (Bergitka)	Каале Финландци (Kaale Finnici)	
			Поляци (Polska) Халадитка (Xaladitka) Лотфитка (Lotfitka) Сибирци (Sibirska) Руски Балтийци (Russo-Baltici)	

В края на XIV век се наблюдава масово преселение на южните балкански роми, които от гръцко-албанските брегове пристигат в централно-южна Италия по море.

Това се днешните централно-южни роми, които се състоят от две основни групи: **Ромите Абруцези**, присъстващи в централно-източната част в Абруцо, Молизе, Пулия и Базиликата, и **Ромите Калабрези** в югоизточната част на Калабрия и Чиленто.

Освен тях има **неаполитански роми**, които идват в Италия от Испания по време на испанското господство и **сицилиански каминанти**, номадски точилари от района на Сиракуза и на Агридженто, които според някои са от местен произход, докато други са потомци на древните роми на Сицилия, на които се губят следите.

2. Второ, с нахлуването на турците ромите бягат в района на Дунав-Карпати, Централно-Северна Европа и Северна Италия.

ЦЕНТРАЛНО-СЕВЕРЕН РАЙОН	ИБЕРИЙСКИ РАЙОН	БРИТАНСКИ РАЙОН	СКАНДИНАВСКИ РАЙОН	ФИНЙСКИ РАЙОН	РУСКО-БАЛКАНСКИ РАЙОН
Синти (Sinti)	Кале (Kale)	Романичели (Romanicels)	Татари (Tattare)	Каале (Kaale)	Поляци (Polska)
Мануши (Manouches)		Кале (Kale)			Халадита (Xaladita)
					Лотфитка (Lotfitka)
					Сибирци (Sibirska)

2.2

От втората половина на XVI век до Втората световна война

През втората половина на XVI век спират големите потоци, довели ромското население в Европа. С малки изключения в продължение на два века не се отчитат драстични премествания. В началото на пристигането си в Европа ромите са толерирани и приветствани от местното население, но отношенията им с приемащите общества се променят драматично.

Когато аскетичните и милосърдните идеали на ранното християнство отстъпват, в Европа започва да се изгражда конструкцията на културното различие, проправяща пътя на съвременния расизъм.

Редица събития свидетелстват за **появата на антициганизма**:

- Декретът на крал Фердинанд Арагонски, издаден през 1492 г., осъждащ ромското население, маврите и евреите, на изгнание от Кралство Испания;
- През 1500 г. парламентът на западащата Свещена Римска империя обвинява ромите за шпиони на турците и, макар неуспешно, постановява изгонването им от всички германски територии;
- Християнските църкви, както и мюсюлманските имами, поставят ромите извън религиозните общности, като им забраняват да влизат в места за поклонение и заплашват с отлъчване или експулсиране тези, които ги приемат или им помагат. Това обяснява защо дори днес, въпреки че много ромите са вярващи християни или мюсюлмани, те извършват поклоненията си независимо от официалните религиозни и църковни власти;
- Между 1400 и 1660 г. в много страни от Източна Европа (Румъния, Русия, Бесарабия, Влахия) ромското население е поробено (през 1654 г. Базилио Лупо, княз на Молдова, изготвя кодекс за регулиране на отношението и собствеността

на поробените роми).

С възхода на теориите на Просвещението от **втората половина на XVIII век** някои европейски монархии приемат **нови политики, насочени към принудително асимилиране на ромите от местното население**. Принудително заселване и принудително изоставяне на традициите и обичаите са мерки, налагани от императорката на Австрия Мария Тереза, Фридрих II от Прусия и императорката на Русия Екатерина.

Подобен тормоз принуждава ромите да ограничават преместванията си и да се заселват в ограничени региони, но тези мерки не успяват да заличат тяхната идентичност, а напротив благоприятстват формирането на различни етнолингвистични групи, които все още представляват най-старата прослойка от ромски селища във всяка европейска държава.

Натурализираните роми приемат името на приемащия регион: Синти Ломбарди и Пиемонтези, Синти Таик или Гакани (Sinti Lombardi e Piemontesi, Sinti Taic o Gackane) (германци), Синти Естрексария (Sinti Estrexaria) (австрийци), Роми Абрुцези, Роми Хървати (Roma Abruzzesi, Roma Harvati) (от Хърватия), Румингри (Rumungri) (от Унгария), Словенски Роми (Slovensko Roma) (Чехия и Словакия), Роми Берджитка (Bergitka Roma) (Полша), Татари (Tattaren) (Швеция), Руски Роми (Russka Roma) (Русия), Сибирски Роми (Sibiriska Rom) (Сибир), Роми Лотфка (Lotvka Rom) (Литва) и др. Те са натурализирани, но все пак са роми и в крайна сметка са първите жертви на трагичното нацистко-фашистко преследване на XX век, наречено „Пораймос“ (Холокост).

2.3

Пораймос

Пораймос, буквално „поглъщане“, „голямо разкъсване“ или „опустошение“ е термин на ромски език, с който ромите и синтите наричат **расовото преследване, извършено от нацистите и фашистите в Европа между 1934 и 1945 г.**

Това всъщност е съвсем скорошна дума, въведена в средата на 90-те години на миналия век, от ромския учен и активист Иън Ханкок, от семейството на Романичалите (Romanichals).

Този план за убийства се определя от ромите и синтите и с термина „**Samudaripen**“, което буквално означава „всички убити“. Оценката на жертвите е между 220 000 и 500 000, следователно около 25% от общото ромско население, намиращо се в Европа между двете войни. С други думи, всеки четвърти ром, живял преди Втората световна война е жертва на нацистко-фашистки преследвания.

С Пораймос в Италия се означава преследването, претърпяно от малцинствата синти и роми по време на фашизма. От 20-те години на миналия век фашистката политика постепенно се радикализира, като се очертават четири характерни периода:

- 1922-1938 г.-извършват се изселвания и принудително отдалечаване на чуждестранни роми и синти (или предполагаеми такива) от италианската територия;
- 1938-1940 г. - издават се заповеди за етническо прочистване срещу всички синти и роми в граничните райони и тяхното задържане в Сардиния;
- 1940-1943 г. - заповядан е арест на всички роми и синти (с чуждо или италианско гражданство) и на италианска територия се създават специални фашистки концентрационни лагери, предназначени за тях;
- 1943-1945 г. – арестуват се синти и роми (с чуждо или италианско гражданство) от Италианската социална република и се депортират в нацистки концентрационни лагери.

В Германия от 1933 г. започва лишаването на ромите и синтите от граждански права и на тях се гледа като на „обичайни престъпници и социални девианти“. Идеята на ромския геноцид е да се избегне „смесването на чистата арийска раса“ с чужда кръв. Ромите и синтите всъщност са смятани от нацистите за чужденци в Европа, защото са с азиатски произход. Тези актове постепенно ескалират до изстреблението в концентрационните лагери. През 1933 г. се приема закон, който легализира евгеничната стерилизация, чрез инжектиране или кастрация. През 1934 г. два закона, приети в Нюрнберг, забраняват смесените бракове между германци и евреи, чернокожи и роми. През март 1938 г. ромите и синтите са лишени от право на глас. Първото официално публично изявление, в което се споменава окончателното решение на ромския въпрос, прави Химлер, който през същата година нарежда службата по „Циганските въпроси“ да се премести от Мюнхен в Берлин и да бъде централизирана.

Между 12 и 18 юни 1938 г. се провежда „седмицата на циганската чистка“, през която стотици роми и синти в Германия и Австрия са арестувани и изпратени в затвора. След 4 септември на ромските и синтските деца се забранява да ходят на училище. Ромите и синтите се изпращат в затвора с мотива, че представляват съществена заплаха поради „генетичната структура“, която ги прави потенциално опасни за арийската сигурност, на което основание те могат да бъдат арестувани, независимо дали са извършили престъпления или не.

Първата акция, пряко свързана с геноцид, е проведена през януари или февруари 1940 г., когато 250 ромски деца в концентрационния лагер Бухенвалд са използвани като опитни зайчета за тестването на газа Циклон Б, използван по-късно за масовите убийства в Аушвиц-Биркенау. През същата година нацистките статистики Ветцел и Хехт изчисляват, че „100 000 роми и повече“ са били определени за депортиране в Полша и действително са депортирани между 15 и 18 май.

На 16 декември 1942 г. Хайнрих Химлер нарежда депортирането на роми и синти, живеещи в Германия, в лагера на смъртта Аушвиц. Така започва „окончателното разрешаване“.

2 август 1944 г. е символична дата в историята на ромите и синтите: това е датата на унищожаването на Цигойнерлагер (Zigeunerlager), ядрото на лагера Биркенау-Аушвиц, предназначено за семействата на ромите и синтите. На 16 май той е трябвало да бъде освободен за евреите, депортирани от Унгария. На този ден есесовците обкръжават Цигойнерлагер, но приблизително 7000 роми и синти отказват да се подчинят на заповедта да излязат. Бунтът, единственият в нацистки концентрационен лагер, превърнал се в символ на съпротивата за ромския народ, принуждава СС да избягва конфронтация. Но на 2 август 918 мъже са били прехвърлени в Бухенвалд и 790 жени – в Равенсбрюк, а през нощта последните 4300 оцелели, това е цифрата според най-новите проучвания, са били убити в газовите камери. Италианските евреи, които са били свидетели на това кръвопролитие казват, че в концлагера внезапно настъпила тишина.

Днес броят на жертвите на **жертви на Пораймос**, геноцидът на роми и синти, се оценява на **около 500 000** - приблизителна оценка, която не включва десетките хиляди мъже, жени и деца, убити по улиците на окупираните от нацистите територии, особено в Източна Европа и в Съветския съюз. Но това не е много популярна страница от историята.

Дори в Закон № 211 от 20 юли 2000 г., който определя за Ден на възпоменаване 27 януари (денят, в който съветската армия влиза в концентрационния лагер Аушвиц през 1945 г.) в памет на унищожаването на еврейския народ (Шоа), расовите закони, италианското преследване, италианците, които са подложени на политическа депортация, военен затвор и смърт, Пораймос не се споменава. Затова се налага да се определи друга дата, за да се почетат паметта на ромите и синтите - жертви на нацистко-фашисткия геноцид. Международното споразумение за **Европейски ден за възпоменаване на Холокоста на ромите** определя **2 август** като дата в памет на унищожаването на около 4000 роми и синти в лагера Биркенау-Аушвиц.

Отбелязването на Пораймос представлява крачка напред в признаването на нечовешкото преследване за етническото прочистване, извършено от нацистите и фашистите и в по-общ план на дискриминацията, на която ромите отдавна са жертва.

3. РОМСКИЯТ ЕЗИК „РОМАНИ“

Ромският език (Romanés) или ромски чиб (chib), езикът на ромите, е белязан от пътя на номадския народ, като първо се формира по пътищата на Индия, след това в Близкия изток и накрая в Европа, и се променя с всеки нов контакт с различните местни реалности.

През втората половина на XVIII век започва да се разбира, че ромите говорят истински език. Това осъзнаване се дължи на унгареца Стефано Вали, студент по теология в университета в Лайден в Холандия. Информацията, която всъщност не е научно откритие, а любопитен факт, е публикувана във „Виенски вестник“ през ноември 1763 г.

През 1782 г. германецът Йохан Карл Кристоф Рюдигер, професор в университета в Хале, публикува в научно списание статия „За езика и произхода на ромите и синтите от Индия“ („Von der Sprache und Herkunft der Zigeuner aus Indien“).

През 1783 г. германецът Хайнрих Мориц Готлиб Грелман публикува текста „Цигани. Исторически опит за бита и навиците, обичаите и съдбата на този народ в Европа, заедно с произхода му“ („Die Zigeuner. Ein Historischer Versuch über die Lebensart und Verfassung, Sitten und Schicksale dieses Volkes in Europa, nebst ihrem Ursprunge“). В книгата ученият доказва индийския произход на ромите, като съчетава лингвистични анализи с исторически изследвания и описание на техните обичаи.

Роми и синти винаги са таили голямо недоверие към гадже (gagè), т.е. неромите, така че в миналото те се опитват да запазят езика си в „тайна“.

Романес представлява основният фактор за единство и идентичност на ромите и синтите, инструмент за вътрешна сплотеност и средство за защита срещу враждебния свят на гадже: „Maskar gage leskeri chib hili Romeskeri zaralipe“, т.е. „сред гадже езикът е истинската сила на ромите“.

През осемнадесети век асимилаторските политики на Карл III от Испания и Мария Тереза от Австрия считат забраната на езика като основен инструмент в стремежите им за етническо унищожение. Германските роми и синти не забравят, че по време на нацизма Робърт Ритер и Ева Джъстин се опитват да научат ромски език, за да получат достъпа до техните общности, с което да се улесни изпращането в концентрационни лагери.

От 60-те години на миналия век сред ромите и синтите се формира ново национално съзнание, подхранвано от необходимостта да утвърждават собствената си култура и като оценят собствения си език.

Резултатът е невероятен – създават се лингвистични произведения, граматики, речници и наръчници за разговори, главно по инициатива на ромски активисти и интелектуалци. Може да се каже, че всяка етнолингвистична група (поне сто) има своя граматика и лексика.

Езикова дейност на ромите се изразява в преводи на различни ромски диалекти на най-големите шедьоври на европейската и световната литература, като мита за Гилгамеш, Илиада, Одисея, Езоповите басни, части от Божествената комедия на Данте, Медея от Еврипид, Хамлет на Шекспир, Цигански балади на Федерико Гарсия Лорка и разбира се, индийската поема Рамајана, както и произведения на детската литература, като Малкият принц („O tikno princo“) на Сент-Екзюпери и много други. На същото ниво, макар и с добавена стойност на религиозен апостолат, могат да бъдат посочени и многобройните преводи на Библията или на части от нея, на които са се посветили учени роми и нероми.

През 1836 г. „Евангелието от Лука“ е преведено на синти диалект от К. Френкел, немски семинарист от Фридрихслора в Тюрингия.

Пълният превод на Корана е публикуван през 2005 г., докато първият пълен превод на калдерашки диалект (kalderas) е от 2008 г.

Този благороден и много древен индоевропейски език (phuraní patjivalí) се говори от над 15 милиона души в света - около 12 милиона в Европа и около 180 000 в Италия, където за съжаление не е правно признат.

3.1

Исторически бележки

Историята на ромския език (Романи - Romanés) може да бъде разделена на три фази:

1. Първата е **древната епоха**, когато ромите съставляват едно население и говорят един език (от Индия до Византийската империя);
2. Втората - **модерната епоха**, когато след балканската диаспора се формират множество етнолингвистични групи с различни културни и езикови характеристики;
3. Трета е **съвременната епоха**, когато ромите, осъзнаващи своето етническо, културно и езиково единство, стартират движение за унификация и стандартизация на своя език.

3.1.1

Оригиналният ромски език от Индия до гръцко-византийските територии

Историята на ромите започва преди повече от хиляда години в индийския регион. Те говорят език, който сега се нарича ромски, чийто оригинален субстрат е свързан с древния индоарийски език, говорен от индоевропейските нашественици в Индия.

На този основен фон са се насложили други езикови слоеве, произлизащи от множество диалекти на различни географски области на Индия:

- хинди (hindi) от Раджастан;

- дардските езици на Панджаб и Кашмир;

- синдхи (sindhi);

- авадхи (awadhi);

- брадж (braj) на Утар Прадеш.

Индия играе ролята за формиране на културното наследство и основния езиков слой. Група от около 700 термина, които са общи за сегашните ромски диалекти са индийски.

От индийски произход са термините, които посочват:

Частите на тялото

nakh (нос), *khan* (ухо), *jakh* (око), *vast* (ръка), *muj* (уста);

Семейни отношения

dat (баща), *daj* (майка), *phral* (брат), *phen* (сестра), *chavo* (син');

Обикновени животни

balo (прасе), *ciriklo* (птица), *guruv* (вол); *bakri* (овца);

Природни явления

kham (слънце), *brišin* (дъжд), *barval* (вятър), *jiv* (сняг);

Хранителни продукти

pani (вода), *maro* (хляб), *mol* (вино), *kiral* (сирене), *mas* (месо);

Често срещани действия

xa (храня се), *pi* (пия), *ga* (отивам), *sov* (спя), *merav* (умирам);

Числата

jek (едно), *duj* (две), *trin* (три), *štar* (четири), *pang* (пет), *šov* (шест) и т.н.

В Персия, вторият център на струпване на роми, ромският език се обогатява с нови фонетични и лексикални елементи, които се добавят към вече разнообразното индийско езиково наследство.

От фонетична гледна **звукът z**, непознат за индоарийския, е въведен в някои думи, заимствани от ирански, като *zor* (сила), *zen* (седло), *zet* (масло), *buzno* (коза).

Лексиката се обогатява с над сто термина, между които:

gukel (куче), *kermo* (червей), *pušum*, *ambrol* (круша), *angustrí* (пръстен), *veš* (дърво), *phur* (мост), *parumél* (пеперуда), *bezeh* (грях), *armán* (проклятие, богохулство), *dusman* (враг, зъл човек), *khangeri* (църква), *baxt* (късмет) и много други.

Арменският език също оказва голямо влияние върху ромския език.

Основната фонетична иновация е **премахването на звучни аспирирани**

съгласни като gh, dh, bh. Например *kham* (слънце); *thuv* (дим); *phen* (сестра).

Около четиридесет думи от арменски, кюрдски и осетински произход влизат в ромския език, които се отнасят до:

Семейни отношения

bori (снаха), *xanatik* (тъст);

Транспорт

vurdon (карета), *grašt* (кон), *goro* (муле);

Облекло

holevjá (панталони), *tali* (сако), *kocak* (копче);

Хранителни продукти

dudum (тиква, пъпеш), *xomer* (макаронени изделия);

Металургия

bov (пещ), *arcic* (цинк, калай), *tover* (брадва);

Магическо-религиозната сфера

vogi (душа), *Patragi* (Великден), *tomeli* (свещ), *sokani* (вещица).

Влиянието на гръцко-византийския върху ромския език е огромно и се отнася не само до някои иновативни аспекти, но засяга и цялата фонетична, граматична и лексикална система. Във фонетиката най-важното явление е преминаването на **церебралния > r**, явление, за което онези, които дотогава са се наричали Дом (Dom), започват да се наричат Ром (Rrom или Rom).

Звукът “f”, непознат дотогава, се въвежда благодарение на гръцки заемки, като fogo (град), lišin (замък) и др.

Лексиката от гръцки произход включва над двеста термина, които са станали част от всички европейски диалекти:

drom (път), *kokalo* (кост), *soxa* (пола), *zumin* (супа), *kurko* (парти), *talassi* (вълна), както и термини, свързани с металургията като *harxúta* (мед), *molivi* (олово), *atoni* (наковалня), *sviri* (чук), *karfi* (пирон), *klidí* (ключ), *kakávi* (казан), *pétalo* (подкова); числата и др.

В Гърция оригиналният ромски език се оформя конвенционално.

Всички предишни езикови елементи, индийски и близоизточни, хармонично се сливат в нов ромски език на който гръцката подредба придава хомогенност и единство.

Той съставлява общото езиково наследство, което условно се нарича оригинален ромски език. Точно този общ оригинален фон се среща повече или по-малко непроменен във всички следващи диалекти, създадени от балканската диаспора.

Единствените разлики са фонетични и засягат само произношението.

Парадигматичен пример дава **думата *dives – ден**, която първоначално е била обща за всички роми, но днес срещаме в много диалектни варианти: dives, diveh, dive, devesë, di, give, giveh, ges, gis, ges, zis и други.

Тази характеристика не бива да се подценява, тъй като тя представлява един, ако не и основен маркер за диалектни различия и важен ориентир за определяне на принадлежността към конкретен диалект.

Между 1350 и 1500 г. **турската експанзия в гръцко-балканския регион става причина за истинската диаспора на ромския народ**. Ромският диалект е примесен от балканската диаспора, което води до **образуването на европейски етнолингвистични групи**.

Разделянето на две мега групи, т.нар. влашки роми (Rom Vlax) и невлашки роми (Rom non-Vlax), съответства на езиково ниво на раждането на два езикови суперстрата:

- суперстрат „О“ (невлашки роми)
- суперстрат „Е“ (влашки роми)

Те са определени от вокализмите съответно -о и -е в първо лице единствено число на сегашно време, изявително наклонение на глагола съм (*som/sem – аз съм*), както на минало време и изявително наклонение на глагола вървя (*phirdóm/ phirdém – вървях*).

Отвъд всяка видима фрагментация, **влашките роми** представляват мегагрупа, изключително хомогенна в културно и в езиково отношение, характеризираща се със силно влияние на румънския език.

Във вътрешността на невлашката група **южнобалканските роми** представляват най-архаичния и консервативен етнико-езиков слой, тоест най-близкият до оригиналния ромски език, с влияния на турския език върху различните диалекти. **Карпатско-дунавската група** се характеризира с влияние на унгарския език. Във вътрешността на **западноевропейската група** синтите и манушите говорят различни диалекти, но всички са повлияни от немския език; кале говорят кало (kalò), параромски диалект с ограничена ромска лексика с испанска граматична структура; романичели говорят англо-ромски, нещо като смесен жаргон, съставен от ромска лексика, англициран във фонетиката, но с английските граматични и синтактични структури; татарите говорят скандо-ромски диалект, вече сведен до жаргон; каале говорят кало-финес (kalò-finés), с немски заемки, шведски елементи и огромен финландски принос. И накрая, централно-южните италиански роми говорят много архаичен ромски, силно повлиян от регионалните диалекти, които го правят неразбираем за другите роми.

3.1.2

Стандартизация или кодификация на ромския език

Езиковото единство, както беше показано, характеризира ромската култура през гръцко-византийската епоха. То е нарушено вследствие на диаспората, а сега се превръща в цел, която трябва да бъде постигната. Актуалните изисквания към ромите от страна на националните и международните асоциации, движенията за защита на правата им, както и развитието на писмена ромска литература, налагат спешна необходимостта от стандартизация на ромския език, т.е. формиране на общ език отвъд диалектното подразделение.

Този аспект е от фундаментално значение не толкова и не само за целите на комуникацията. Всъщност езиковият плурализъм на ромите сам по себе си не е пречка за взаимното общуване. Ромите, въпреки че принадлежат към различни езикови групи, освен в някои изключителни случаи, могат да разговарят помежду си, тъй като повечето от тях са запознати с диалектните варианти на другите. Това е преди всичко политически и културен факт.

Ромите се нуждаят от единен, национален, официален език. Те се нуждаят от ромски език, който да бъде езикът на ромския народ (вместо варианти на ромския език, на които се говори в ромските общности), инструмент както за вътрешно единство и идентичност, така и за по-широко политическо-културно признание от външния свят.

В момента има три основни азбуки:

1. Азбуката, разработена от Марсел Куртиаде и официално приета от Международния ромски съюз (IV Romano Kongreso Rom World световен през април 1990 г. във Варшава);
2. Англиканизирана азбука;
3. Азбуката „Пан-Влаш“ (Pan-Vlax), както е дефинирана от Ян Ханкок.

Първата стъпка към създаването на единен официален национален език е създаването на единна и стандартизирана писмена система, единна и обща азбука на ромския език.

4. РОМАНИ КРИС

Един от най-добре запазените фундаментални и характерни изрази на ромската култура и общество е *крис* (*ulu kriss ulu romani kriss*), което означава едновременно съд, морални норми и правна система, регулираща всеки аспект от социалния живот. В ромските общности, където „крис“ все още е в сила, той е обвързващ и определя правата и задълженията на членовете на общността. *Ромският крис* (*Romani kriss*) също е набор от закони, изразени чрез неписани обичаи и навици, както и чрез морални норми, установявани от *пуре* (*phure*) или *роми пативале* (*rom pativale ulu pativale roma*), т.е. мъже, които се радват на голям престиж и уважение в своята общност.

Крис (kriss) е едно от най-важните източни наследства в ромската културна космология. Съхраняването на тази древна институция се изразява в различни форми сред различните общности и в някои случаи тя може да приеме различно име, извлечено от различните диалекти, но функциите които изпълнява, остават непроменени: регулиране на взаимоотношенията в рамките на социалната група, от една страна, и система за културна защита спрямо външния свят, от друга страна. Това е правна, социална и културна институция, която успява да оцелее през вековете и при всякакви обстоятелства сред парадигматично население като това на ромите. *Ромският крис* е не само *право*, но и израз на етническа принадлежност и в същото време ясно желание за приемане и споделяне на специфични морални норми.

Една от основните функции на „крис“ е самозащитата и предотвратяването на асимилацията от мнозинството. Именно необходимостта от създаване на правила за защита на ромите от външния свят, за да не бъдат изместени, е позволила на ромското население да запази своята *romanipè* (*идентичност*).

Ромският крис притежава свои правила и методи за които гарантират възрастните от групата и най-влиятелните хора в нея. Предвидените санкции, системи и механизми, определящи тежестта на нарушенията и крисниторите (съдиите), се различават в различните общности. Обезщетението на пострадалата страна може да включи при по-тежки престъпления отстраняване от групата на виновното лице или плащане на значими суми. Санкциите варират в зависимост от тежестта на престъпленията, според обичаите и практиките на конкретната общност и според съдийския състав. Всяка една ромска общност е автономна, активна и динамична в избора на правилата, които да се прилагат за всеки спор или ситуацията на колективен живот, тъй като всяка общност притежава свой собствен набор от морални норми. Този набор от правила характеризира всяка отделна общност и автоматично изключва членовете на другите, които не ги признават.

5. АНТИЦИГАНИЗЪМ: ПРОИЗХОД И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ

„За циганите, възрастта за наказателната отговорност трябва да бъде момента на тяхното раждане, защото раждането е тяхното най-голямото престъпление“

Мирослав Сладек
(политик от Чешката република)

„Антициганизмът е особено упорита, насилствена, повтаряща се и често срещана форма на расизъм, [...] това е специфична форма на расизъм, идеология, основана на расово превъзходство, форма на дехуманизация и институционален расизъм, подхранван от историческа дискриминация, което се изразява, между многото прояви, в насилие, реч на омраза, експлоатация, стигматизация и чрез най-очевидните форми на дискриминация“.

ECRI
Европейска комисия срещу расизма и нетолерантността

Налице е специфична форма на расизъм, която се проявява публично чрез действия на насилие, реч на омраза, експлоатация и дискриминация, но също и чрез изказвания и речи на политици и учени, жилищна и пространствена сегрегация, широко разпространена стигматизация и социално-икономическо изключване. В тази форма на расизъм има биологичен компонент, което води до дехуманизиране на ромите, възприемани като морално недостойни да бъдат носители на човешки права.

Според изследване, публикувано през 2015 г. от Pew Research Center, ромското население е сред най-мразените етнически малцинства в Европа. **Италия е европейската държава, която най-много мрази ромите и синтите - двете групи, живеещи в страната от XV век. Италианците са определено населението, което гледа на ромите най-неблагоклонно, въпреки че присъствието им в Италия се нарежда сред най-ограничените в Европа. Ромите представляват 0,25% от италианското население, което означава приблизително 180 000 души, от които по-малко от 20 000 живеят в „пътуващи лагери“.**

Редица данни помагат да се разбере сериозността на ситуацията: **86% от италианското население мрази ромите и синтите**, следвани от французите с 60%, поляците с 48%, британците с 37%, испанците с 35% и германците с 34%.

Италианците са безспорно народът, който гледа на ромското население с най-голяма неприязън, въпреки че ромското присъствие в Италия е сред най-ниските в Европа.

Ромите са **0,25% от италианското население, което означава приблизително около 180 000 души, от които по-малко от 20 000 живеят в „номадски лагери“.** Въпреки това най-забележими в медиите са предимно неподходящите, тези, които живеят в скандалните селища и се считат за представляващи целия сложен ромски свят, който сам по себе си е абсолютно разнообразен, каквото е и италианското общество.

От 2005 г. Европейският парламент използва термина антициганизъм в своите доклади и резолюции, посочвайки антициганизма като основна причина за социалното изключване и дискриминация, на които ромите и синти са жертви.

СТЕРЕОТИПИ > ПРЕДРАЗСЪДЪЦИ > ДИСКРИМИНАЦИЯ

- **Стереотипът** е предварително формирана мисловна оценка, поставяща хора или предмети в определени установени категории. Това е твърда, непроменлива оценка, която се отнася до понятия, които не са били възприети директно, а са опосредени от общоприети възприятия. Той има силен когнитивен компонент.
- **Предразсъдъкът** се отнася до априорната отрицателна оценка на човек или група. Той има силен емоционален компонент и създава изводи, които улесняват приемането или отхвърлянето.
- Стереотипите и предразсъдъците водят до **дискриминация**.

Широко разпространените стереотипи за ромите:

КРАДЦИ	ПРОСЯТ
НОМАДИ	КРАДАТ ДЕЦА
НЕ РАБОТЯТ	ГАДАТЕЛИ
МРЪСНИ	НЕОБРАЗОВАНИ
ПРЕСТЪПНОСТТА Е ЗАЛОЖЕНА В ТЯХНОТО ДНК	ПОСВЕТЕНИ НА НЕЗАКОННИ ДЕЙНОСТИ

Ромите се свързват безразборно и автоматично с деградация, пренебрегване, престъпен живот, социална опасност, родителска неспособност, социална

неадекватност, съзнателно отхвърляне на правилата и „генетично“ предразположение към престъпността и неумение за интеграция.

Подобно на всеки друг стереотип, тези понятия се прилагат безразборно, и са свързани със самия факт, че се отнасят до роми.

Дискриминацията срещу ромите и синтите/антициганизмът е многостранно явление, което изглежда е широко прието в обществото и политиката. Това е основна пречка за включването на ромите и синтите в общественото мнозинство и пречка за постигане на равни права и възможности и социално-икономическо участие.

РЕЧ НА ОМРАЗА (HATE SPEECH)

Според данните, предоставени от UNAR, регистрираните случаи на дискриминация срещу роми и синти в социалните медии и социалните мрежи са изключително много, което прави ромското малцинство едно от най-уязвимото към реч на омраза онлайн. През 2019 г., в рамките на само един месец анализирани и наблюдавани за съдържание на реч на омраза, извършено от UNAR, се отчитат 779 разговора/публикации с потенциално дискриминиращо съдържание, свързани с роми и синти в основните социални медии (Twitter, Facebook, YouTube, Insta-gram). Думите на омраза, които най-често се използват в публикациите подчертават избор на термина „циганин“ с негативно и унижително значение, като обръщение към роми и синти и запазване на стереотипно негативен образ, който ги свързва с всички форми на престъпност и по-специално кражби (ключова дума, най-често присъстваща в обем от около 7000 разговора, свързани с роми). Първото съображение е, че мобилният и динамичен свят на Уеб и социалните мрежи потвърждава един вече съществуващ факт: расизмът и антициганизмът не засягат само най-екстремистките и нетолерантни периферии на нашето общество, а те се промъкват като цяло сред гражданите (в градски и селски райони, в различни възрастови групи, пол, икономически и социални условия) и в най-различни дискуссионни платформи.

6. ИНСТРУМЕНТИ ЗА УЛЕСНЯВАНЕ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО ВКЛЮЧВАНЕ НА РОМИТЕ И СИНТИТЕ В МЕСТНИ ОБЩНОСТИ

6.1

Регулиране на положението на тези, които все още нямат гражданство

За да се предприемат подходящи действия, насочени към пълно включване, от съществено значение е да се започне от проблема с издаването на документи за самоличност и редовността на разрешенията за пребиваване (от съществено значение за извършване на трудова дейност, придобиване на регистриран постоянен адрес, достъп до услуги).

Две важни стъпки, от които да се започне:

1. Установяване на гражданството и придобиване на съответния документ, издаден от компетентните чуждестранни органи (паспорт или лична карта на държава от ЕС);
2. Определяне на приложимите разпоредби за пребиваване.

Има три възможни варианта:

1. Граждани на страни извън ЕС
2. Граждани на страни от ЕС
3. Лица без гражданство

6.1.1

Граждани на страни извън ЕС

Разрешението за пребиваване за граждани на страни извън ЕС се издава от полицейска служба и е възможно това да стане по два различни начина:

1. издаване на разрешение за пребиваване по семейни причини за съжителство със съпруг/а или роднини на италиански граждани до втора степен (родители, баби и дядовци, деца, внуци, братя и сестри, дори едностранни), тъй като те не могат да бъдат експулсирани (съгласно чл. 19, ал. 2 от Законодателен декрет № 286/98 и чл. 28 на Президентски указ № 394/99)
2. издаване на разрешение за пребиваване по семейни причини като родител на италианско непълнолетно лице, който не живее с него, при условие, че не е лишен от родителска отговорност (чл. 30, ал. 2, буква „г“ от Консолидирания закон за имиграцията)

Отказите за издаване на разрешение за пребиваване за граждани на страни извън ЕС са свързани с:

- непритежаване на паспорт (изисква се от повечето полицейски служби)
- оценка на обществената опасност на лицето.

Видовете разрешения за пребиваване, които могат да се издават, са временни и се делят на:

- **разрешение за пребиваване по време на бременност** (до 6 месеца от раждането на детето) също и за съжителстващото с бременната жена лице, а ако детето вече е родено, на бащата, дори ако не е в брак с майката (чл. 19, ал. 2, буква „Г“ от Консолидирания закон за имиграцията.);
- **разрешение за пребиваване с цел лечение (чл.19, ал. 2 г-„а“ от Консолидирания закон за имиграцията.):** *чужденци, които са в тежко психофизическо състояние или страдат от сериозни патологии, установени чрез подходящи документи, издадени от обществено здравно заведение или от лекар, свързан с Националната здравна служба, които позволяват да се установи заплаха за здравето им, в случай на връщане в страната на произход В такива случаи от полицията се издава разрешение за пребиваване за медицинско лечение за периода, определен със здравното удостоверение, но не повече от една година, с възможност за подновяване, докато са налице надлежно удостоверените условия, посочени в предходния период, валидност само на национална територия и за преобразуване в разрешение за пребиваване за трудова заетост;*
- **разрешение за пребиваване за „гледане на дете“, издадено от Съда за непълнолетни по чл. 31, ал. 3 от Законодателен декрет 286/98:** *„Съдът за непълнолетни, по сериозни причини, свързани с психофизическото развитие и предвид възрастта и здравословното състояние на детето, което се намира на италианска територия, може да разреши влизането или престоя на член на семейството за определен срок, независимо от другите разпоредби на този консолидиран текст. Разрешението се анулира, когато сериозните причини, поради които е издадено, отпаднат или когато дейностите на члена на семейството са несъвместими с нуждите на детето или с пребиваването му в Италия“.* Този вид разрешително позволява работа и може да се преобразува в разрешение за пребиваване с цел работа.

Важно е да се знае, че има възможност за преобразуване на разрешението за пребиваване (където е разрешено) в разрешение за работа.

Това може да стане, ако възникнат следните условия:

- сключване на трудов договор или регистрация по ДДС
- представяне на паспорт
- липса на предишни възпрепятстващи криминални прояви (чл. 4, ал. 3).

В Италия не се допускат чужденци, които са осъдени, дори с невлязла в сила присъда, включително със споразумение за признаване на вина за престъпленията, предвидени в чл. 380, ал. 1 и 2 от НПК, или за престъпления, свързани с наркотици, сексуална свобода, подпомагане на и подстрекаване към незаконна имиграция в Италия и нелегална емиграция от Италия в други държави или за престъпления, насочени към вербуване на хора за проституция или сводничество или на непълнолетни лица, които да бъдат използвани за незаконни дейности. Забранява се достъпа на чужденци в Италия, на които е наложена влязла в сила присъда за едно от престъпленията, свързани с нарушаване на авторското право.

В чл. 380 от НПК се посочва:

д) престъплението кражба, когато е налице утежняващо вината обстоятелство, предвидено в чл. 4 от закон № 533 от 08.08.1977 г., или някое от утежняващите вината обстоятелства, предвидени в чл. 625, първа алинея, номер 2), първо предложение, 3) и 5), както и 7 „а“) от Наказателния кодекс (ако виновното лице упражнява насилие върху предмети); ако виновното лице носи със себе си оръжие или наркотични вещества, без да ги използва; ако деянието се извършва от три или повече лица; ако деянието се извършва върху метални компоненти или друг материал, иззети от инфраструктури, предназначени за доставка на енергия, транспортни услуги, телекомуникации или други обществени услуги, управлявани от публични или частни субекти по договори за публична концесия), освен ако в последните случаи не настъпи смекчаващо вината обстоятелство по чл. 62, алинея първа, № 4 от Наказателния кодекс (б);

д-„а“) видовете престъпления кражба, предвидени в член 624 „а“от Наказателния кодекс (кражба с взлом в дома и отнемане на чанта)

е) престъпление, свързано с грабеж, предвидено в чл. 628 от Наказателния кодекс и изнудване по чл. чл. 629 от Наказателния кодекс;

е-„а“) престъпление, свързано с получаване и разпореждане с откраднати вещи, в случай на утежняващи вината обстоятелства по чл.648, първа алинея, изречение второ от Наказателния кодекс.

Друга пречка за издаване на разрешение за пребиваване е ако лицето е считано за обществено опасно (съгл. чл. 13, ал. 2, буква „С“ – Законодателен декрет 286/98) или принадлежи към една от категориите, посочени в членове 1, 4 и 16 от Законодателния декрет № 159 от 6 септември 2011 г.:

- лица, за които има факти, че обичайно се занимават с престъпен трафик;
- лица, за които поради поведението и стандарта им на живот може да се предполага, че живеят с доходи от престъпна дейност;
- лица, за които поради поведението им се счита, че извършват престъпления, които накърняват или застрашават физическата или моралната

неприкосновеност на малолетни и непълнолетни, здравето, безопасността или общественото спокойствие.

Друга възможност за узаконяване на престоя на италианска територия е **придобиването на италианско гражданство по раждане**. Тя възниква за лице, което:

- е дете на италиански гражданин;
- бъде осиновено от италиански гражданин в непълнолетна възраст;
- е родено в Италия като дете на родители със статут на лица без гражданство;
- е родено в Италия и пребивава до навършване на пълнолетие (чл. 4, ал. 2 от закон № 91/92): *Чужденец роден в Италия, който е пребивавал законно там без прекъсване до навършване на пълнолетие, става гражданин, ако заяви че желае да придобие италианско гражданство в рамките на една година от горепосочената дата.*

Необходимо е да се познава **чл. 33 на Законодателен декрет № 69 от 21.06.2013 г., преобразуван в закон № 98 от 2013 г.**: *„чужденец или лице без гражданство, родено в Италия, което желае да придобие италианско гражданство, не носи отговорност за евентуални пропуски от страна на родителите или на службите на публичната администрация. Заинтересованата страна може да докаже наличието на изискванията с всякакви подходящи документи, например с училищни или медицински свидетелства, удостоверяващи присъствието на лицето в Италия от раждането му“.*

6.1.2

Граждани на страни от ЕС

Всички граждани на Европейския съюз имат право да влизат и да пребивават свободно в Италия или в друга държава членка, като процедурите са различни в зависимост от това дали периодът на пребиваване е по-кратък или по-дълъг от три месеца.

Правото на влизане и пребиваване може да бъде ограничено само по съображения, свързани с обществения ред и сигурността в страната.

В посочените по-горе случаи се издава заповед за експулсиране, основание за която може да бъде прекратяването на условията, определящи правото на пребиваване.

Подобни разпоредби се прилагат и за членове на семейството, които придружават гражданин на Съюза или се присъединяват към него, а именно:

- съпруг;
- партньор, сключил регистрирано партньорство с гражданин на Европейския съюз, въз основа на законодателството на държава членка, разглеждано като

равностойно на брак от приемащата държава членка;

- преки роднини по низходяща линия на възраст под 21 години или на издръжка и тези на съпруга или партньора;
- преки роднини по възходяща линия на издръжка и тези на съпруга или партньора.

Без да се засяга правото на свободно движение и пребиваване на заинтересованата страна, в съответствие с националното законодателство се улеснява влизане и пребиваване на следните лица:

- всеки друг член на семейството, независимо от неговото гражданство, ако е на издръжка или живее в страната на произход с гражданин на Съюза, на когото е предоставено право на пребиваване, или ако сериозни здравословни причини налагат гражданина на Съюза да се грижи за него лично;
- партньор, с когото гражданинът на Съюза живее във връзка, надлежно.

Граждани на Съюза имат право да пребивават в страната **за период не повече от три месеца** без никакви условия или формалности, освен да притежават валиден документ за самоличност за пътуване в чужбина.

Чуждестранните членове на семейството на гражданин на ЕС също могат да влизат и пребивават в Италия без никакви формалности, но трябва да притежават валиден паспорт и при необходимост също и входна виза, освен ако вече имат валидна „карта за пребиваване на член на семейството на гражданин на Съюза“.

Гражданин на Съюза има право да пребивава в Италия за период над три месеца, когато:

- е нает или самостоятелно зает в държавата;
- разполага с достатъчни икономически ресурси за себе си и за членовете на семейството си, за да не е в тежест на държавната система за социалното подпомагане по време на пребиваването си и има здравна застраховка или еквивалентна такава, покриваща всички рискове на територията на страната;
- е записан в акредитирано държавно или частно учебно заведение за следване на курс на обучение или професионална подготовка и разполага с достатъчно икономически ресурси за себе си и за семейството си, за да не е в тежест за държавната система на социалното подпомагане по време на пребиваването си, и има здравна застраховка, покриваща всички рискове на територията на страната;
- е член на семейството, който придружава или се присъединява се към гражданин на Съюза, който има право да пребивава за период над три месеца.

Гражданин на Съюза или член на неговото семейство, в зависимост от продължителността на престоя си, може да декларира присъствието си в страната

в съответната полицейска служба. Ако заинтересованото лице не е подало такава декларация, се приема че престоят му продължава повече от три месеца, освен ако няма доказателства за противното.

От това следва, че такова лице:

- ако възнамерява да остане за по-малко от три месеца, не е длъжно да декларира присъствие; правото на престой за по-малко от три месеца се упражнява без никакви формалности;
- ако не подава такава декларация, все пак може да докаже, че е в Италия за по-малко от три месеца;
- в случай че не представи доказателства, се счита, че пребивава повече от три месеца;
- ако избере да подаде декларация за присъствие, е необходимо да попълни съответните формуляри;
- ако възнамерява да остане повече от три месеца, има единствено задължение да подаде молба за регистрация.

Граждани на ЕС, които възнамеряват да останат в Италия за период над три месеца, е необходимо да искат регистриране в общината по местоживееене.

За тази регистрация, в допълнение към разпоредбите на действащото законодателство за италиански граждани, е необходимо да се представят документи, удостоверяващи:

- в случай на пребиваване с цел работа – извършваната дейност;
- в случай на пребиваване без работа или с цел обучение или образование – наличието на достатъчно икономически средства за пребиваване, изчислени въз основа на годишния размер на социалните помощи по отношение на броя на членовете от семейството, които са на негова издръжка, дори и чрез лично изявление; здравна застраховка, която покрива здравни грижи; при пребиваване с цел обучение – и документи, удостоверяващи записването в призната публична или частна образователна институция;
- за член на семейството на гражданин на ЕС, който има гражданство в държава членка, но не и самостоятелно право на пребиваване - документ, удостоверяващ статута на член на семейството или на зависим от издръжка член на семейството (възможно е чрез лично изявление).

Общината издава на заинтересованото лице удостоверение, с което потвърждава, че заявлението за регистрация е подадено.

Членовете на семейството на гражданин на Съюза, които нямат самостоятелно право на пребиваване, трябва да представят:

- валиден документ за самоличност или паспорт, както и входна виза, ако се изисква;

- документ, удостоверяващ че те са членове на семейството и при поискване – на зависими от издръжка членове на семейството;

- удостоверение за подадено заявление за регистрация на член на семейството - гражданин на Съюза.

Граждани на ЕС, подали заявление за издаване на карта за пребиваване преди 1 април 2007 г., могат да се впишат в регистъра с разписка, издадена от полицейската служба или италианската пощенска служба и със самостоятелна удостоверяване на изискванията, съобразно новото законодателство.

Гражданин на Съюза, който е пребивавал законно и непрекъснато в продължение на пет години на територията на Италия, придобива **право за постоянно пребиваване**.

По искане на заинтересованото лице общината по местоживееене му издава служебна бележка, удостоверяваща този статут.

Чуждестранен член на семейството на гражданина на ЕС придобива право на постоянно пребиваване, ако е пребивавал законно и непрекъснато в продължение на пет години на територията на страната заедно с гражданина на Съюза; в този случай той може да изисква карта за постоянно пребиваване.

Правото на постоянно пребиваване се губи при отсъствие от страната, с продължителност повече от две последователни години.

Правото на постоянно пребиваване на гражданите на ЕС и членовете на техните семейства, в случай на самостоятелно заети или наети лица се придобива преди обичайния срок от пет години, при някои обстоятелства като например, пенсиониране, трайна неработоспособност, упражняване на трудова дейност в друга държава членка.

Заявлението за издаване на карта за постоянно пребиваване може да бъде подадено директно до полицейската служба по местожителство. Заявлението може се подаде в пощенските служби, чрез специален формуляр, попълнен от заинтересованото лице, или чрез искане до общината или която и да е помощна служба за предварителното съставяне на формуляра, който да бъде изпратен през посочените пощенски служби.

6.1.3

Лица без гражданство(апатриди)

Статутът на лице, считано за **лице без гражданство**, е много различен. Според определението това е „лице, което никоя държава, въз основа на своята правна система, не счита за свой гражданин“ (чл. 1 от Нюйоркската конвенция от 28 септември 1954 г., относно статут на лица без гражданство, ратифициран и изпълним в Италия със закон № 306 от 01.02.1962 г.).

Първоначален или последващ статут на лице без гражданство е налице, когато лицето е без гражданство от раждането си или когато лицето губи предишното

си гражданство, без да има или да придобива гражданство на друга държава, по собствена воля или с акт на публичната власт.

Признаването на статут на лице без гражданство може да се извърши както по административен, така и по съдебен път.

В хода на производството се издава разрешение за „висящ статут на лице без гражданство“ само ако лицето вече е притежавало разрешение за пребиваване. След признаване на статута на лице без гражданство се издава Разрешение за пребиваване за лица без гражданство (лицето без гражданство се счита за чужденец, чл. 1 на Законодателен декрет 286/98).

6.2

Принцип на недискриминация

Ромското население е най-многобройното етническо-езиково малцинство в Европа, но е и най-дискриминираното. И все пак принципът на недискриминация е широко заложен в различни международни и италиански конвенции и разпоредби. В международното право той е залегнал в следните актове:

1. Всеобщата декларация за правата на човека, приета на 10 декември 1948 г. от Общото събрание на Организацията на обединените нации.
2. Европейската конвенция за защита на правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ), изготвена и приета от Съвета на Европа, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г., влязла в сила на 3 септември 1953 г., за Италия – на 10 октомври 1955 г.
3. Допълнителния протокол № 12 към ЕКПЧ, приет от Съвета на Европа на 4.11.2000 г., влязъл в сила на 01.04.2005 г.
4. Международната конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация, приета от Общото събрание на Обединените нации на 21.12.1965 г. и влязла в сила на 04.01.1969 г.
5. Хартата на основните права на Европейския съюз, наречена още Хартата от Ница, влязла в сила с Договора от Лисабон на 01.12.2009 г.

В италианското законодателство основна роля за равностойното третиране има чл. 3 от италианската конституция, според който *„Всички граждани имат еднакво социално достойнство и са равни пред закона, без разлика на пол, раса, език, религия, политически възгледи, лични и социални условия. Задължение на Републиката е да премахне икономическите и социалните пречки, които като ограничават свободата и равенството на гражданите, възпрепятстват пълноценното развитие на човешката личност и ефективното участие на всички работници в политическата, икономическата и социалната организация на страната“*.

На равнище на редовното законодателство, законодателният декрет № 286 от 25

юли 1998 г. (Консолидиран закон за имиграцията) играе водеща роля по темата. Той регулира имиграцията и статута на чужденеца при влизане и пребиваване, процедурата по издаване на разрешение за пребиваване и извеждане от територията на държавата на незаконни пребиваващи чуждестранни граждани.

Общата клауза за недискриминация е предвидена в чл. 43, ал. 1 от Законодателния декрет 286/98, който гласи, че дискриминация представлява *„всяко поведение, което пряко или косвено включва разграничаване, изключване, ограничение или предпочитание въз основа на раса, цвят, потекло или национален или етнически произход, вярвания и религиозни практики и което има за цел или резултат унищожаването или компрометирането на признаването, ползването или упражняването при равни условия на правата на човека и основните свободи в политическата, икономическата, социалната и културната област, както и във всяка друга област на обществения живот“*.

В чл. 44 от консолидирания закон се предвижда и специален иск, т. нар. граждански иска срещу дискриминация, който впоследствие е признат и допълнен със законодателни декрети 215/2003 и 216/2003 за транспониране и прилагане на директиви 2000/43/ЕО и 2000/78 ЕО.

Както вече бе споменато, тези декрети имат централна роля за законодателството срещу дискриминацията и дават нов фундаментален тласък на утвърждаването и развитието на принципа на недискриминация.

Законодателният декрет 215/2003 г., транспонира и допълва предвиденото от чл. 44 от консолидирания закон за имиграцията, като предвижда специален граждански иск срещу дискриминацията, който може да бъде заведен от всеки считащ, че е пострадал от дискриминация от страна на частни лица или от публичната администрация; това става с подаването на жалба в деловодството на съда по местожителство на жалбоподателя, като се предвижда смекчаване на принципа на тежестта на доказване за тези, които се считат за жертви на поведение на дискриминация - те могат се възползват и от помощта на статистически данни.

Законодателният декрет 216/2003 за транспониране на Директива 2000/78/ЕО цели въвеждане на равно третиране на лицата, независимо от тяхната религия, лични убеждения, увреждания, възраст и сексуална ориентация, по отношение на заетостта и условията на труд. Декретът възпроизвежда дословно понятията за пряка и непряка дискриминация, тормоз и други, вече предвидени в законодателен декрет № 215 от 2003 г. и се опира на специалния инструмент за съдебна защита, какъвто е гражданският иск срещу дискриминация.

6.2.1

Защита на жертвата в Италия

На 10 юли 2014 г. Националният съдебен съвет одобрява правилник за функционирането на фонда за солидарност за съдебна защита на жертви на дискриминация в изпълнение на подписаното на 30.12.2013 г. споразумение за институционално сътрудничество между Националния съдебен съвет и Националната служба срещу расовата дискриминация (UNAR), за да се осъществи ефективно конституционното право на защита в една особено чувствителна област като дискриминацията. Фонд „Солидарност“ предвижда авансово покриване на съдебни разходи за съдебни или административни производства, водени от лица/граждани, които считат, че са ошетени от дискриминационно поведение.

Достъп до средствата на фонда се разрешава на:

- a. жертви на дискриминация на основа на раса или етнически произход, религия, убеждения, възраст, увреждане, сексуална ориентация и полова идентичност, съгласно действащото законодателство, които не се ползват от правна помощ в граждански, административни, счетоводни и данъчни производства, поради липса на условията, предвидени в чл. 76 от консолидирания закон, във връзка със съдебни разходи, Президентски указ № 115 от 20.05.2002 г. и чл. 92 в случай на наказателно производство;
- b. браншови асоциации, които имат право да участват като страни в съдебни производства по смисъла на чл. 5 от законодателен декрет 215/2003;
- c. синдикални организации, асоциации и организации, представляващи правото или интересите на увреденото лице по чл. 5, Законодателен декрет 216/2003.
- d. сдружения и институции по чл. 4, Закон № 67/2006.

6.2.1.1

Националната служба за борба с расовата дискриминация (UNAR)

UNAR е назначена от председателството на Министерския съвет, в рамките на Отдела за равни възможности, за гарантиране на правото на равно третиране на всички хора, независимо от етнически или расов произход, възраст, религиозни убеждения, сексуална ориентация, полова идентичност или хора с увреждания.

Службата е създадена през 2003 г. (законодателен декрет № 215/2003) в съответствие с директива на ЕС (№ 2000/43/ЕО), която изисква всяка държава членка да създаде специален орган за борба с формите на дискриминация.

По-специално UNAR отговаря за наблюдението на причините и явленията, свързани с всички видове дискриминация, изучава възможните решения, насърчава културата на зачитане на правата на човека и равните възможности и предоставя конкретна помощ на жертвите.

По-конкретно, UNAR се занимава със:

- събиране на сигнали и предоставяне на конкретна помощ на жертвите на дискриминация чрез своя Център за контакт (безплатен номер 800901010);
- извършване на проверки за наличието на явления на дискриминация при зачитане на правомощията на съдебните органи;
- изготвяне на препоръки и становища по събраните случаи на дискриминация, които да се използват в евентуални съдебни производства;
- извършване на проучвания, разследвания и дейности за обучение относно причините, формите и възможните решения на явления, свързани с дискриминация;
- информирание на парламента и правителството чрез два годишни доклада за напредъка и пречките в действията срещу дискриминацията в Италия;
- насърчаване на културата на зачитане на правата на човека и равните възможности чрез кампании за информираност и комуникация и проекти за позитивни действия;
- разработване на предложения за стратегии на намеса в специфични области на дискриминация, насочени към осигуряване на ефективна социална интеграция на съответните категории.

Осветовна UNAR е орган, отговорен за изготвянето и наблюдението на изпълнението на **Националната стратегия за включване на роми, синти и каминанти**, чиято цел е да ръководи конкретна дейност за включване на роми, синти и каминанти в изпълнение на Съобщението на Комисията на Европейския съюз № 173 от 4 април 2011 г., в което държавите членки се приканват да разработят национални стратегии за интеграцията на ромското население. В процес на публикуване е новата Национална стратегия (2021-2030) в изпълнение на Препоръката на Съвета на Европейския съюз от 12 март 2021 г. (201/C93/01). Стратегията се изготвя от UNAR след консултации с гражданското общество и сдружения, активни в областта на приобщаването на ромите и синтите, включително асоциация „Папа Йоан XXIII“. Ромите, синтите, каминантите и браншовите асоциации се обединяват в Национална платформа на роми, синти и каминанти, клон на Европейската ромска платформа, популяризирана от Европейския съюз и инструмент за диалог между UNAR, асоциациите, централните и местните публични администрации, участващи в Стратегията.

6.2.1.2

Обсерватория за сигурност срещу дискриминационни действия (OSCAD)

OSCAD е част от Отдела за обществена сигурност – Централна дирекция „Криминалната полиция“ и е създадена с цел да улесни лицата, принадлежащи

към малцинствата да упражняват в пълнота правото на равенство пред закона и защита срещу дискриминацията. По-конкретно, OSCAD:

- поддържа връзки с асоциации, представляващи интересите, засегнати от различните видове дискриминация и с други институции, публични и частни, които се борят срещу дискриминацията. По-специално се установяват тесни контакти с UNAR, с която на 7 април 2011 г. се подписва меморандум за разбирателство, насочен към определяне на съдържанието на отношенията за сътрудничество между двата органа, с цел оптимизиране на резултатите;
- получава сигнали за дискриминационни действия, отнасящи се до сферата на сигурността, от институции, професионални сдружения и граждани, за ефективно проследяване на явленията на дискриминация, обусловени от етнически или расов произход, религиозни убеждения, сексуална ориентация, увреждания;
- стимулира, в отговор на постъпилите сигнали, целенасочената намеса по места на полицията и карабинерите;
- проследява развитието на жалбите срещу дискриминационни действия, подадени директно в полицията;
- предлага подходящи мерки за превенция и борба срещу дискриминацията.

6.3

Межкултурно посредничество

М.Коен–Емерик (френски психолог, експерт по межкултурна социална комуникация) определя межкултурното посредничество като *„начин за постепенно отдалечаване, което изисква повече от обикновено познаване на двете участващи култури и в същото време, истинска толерантност към културното разнообразие“*.

По този начин Коен подчертава три аспекта на културното посредничество: дистанциране от себе си, което се извършва в процеса на социална интеграция и в търсене на положителна социална динамика.

Следователно межкултурното посредничество приема формата на интервенции за улесняване на положителното взаимодействие между имигрантите и обслужващите мрежи, водейки до редуциране на предразсъдъците и формите на дискриминация, чрез насърчаване на нови методи на взаимодействие в променящото се общество.

Според един от най-авторитетните учени по медиация, философът Жан-Фансоа СИКС, президент на „Center Nationale de la Médiation“ в Париж, при определянето на посредничество трябва да се вземе предвид съществуването на четири вида

посредничество, първите два - предназначени за създаване или пресъздаване на отношение (връзка), другите два – насочени към разрешаване на конфликт:

- творческо посредничество е това, което има за цел да създава връзки между хора или групи, които не са съществували преди между тях, отношения, които ще бъдат полезни и за двете страни;
- подновяване на посредничеството е това, което позволява подобряване на съществуващи отношения между хората или групите, които са се отдалечили;
- превантивно посредничество е това, което предвижда назряващ конфликт между хора или групи и успява да предотврати възникването му;
- терапевтично посредничество е това, което отговаря на съществуващ конфликт, помагайки на хората или групите, участващи в него, сами да намерят решение.

Всички тези четири вида посредничество имат за цел да установят несъществуваща или да възстановят нарушена комуникация между хора или групи. Посредничеството по своето естество е релационно.

Дефиницията разкрива и начина на посредничество - намесата на третото лице между тези групи или лица трябва да бъде допусната свободно от последните и да се извършва по такъв начин, че точно тези лица и групи да сами да установят отношенията си или да вземат решенията, отнасящи се до тях.

6.3.1

Кой е межкултурен посредник

В обществото множество фигури се занимават с културно и межкултурно посредничество - социални работници, преподаватели, лекари, религиозни служители, ръководители на трудови сектори, съдии.

Развитието в Италия през последните 25 години сочи, че межкултурният посредник е професионална фигура, необходима за улесняване на взаимодействието, сътрудничеството и съвместното съществуване в мултикултурни среди, както между граждани от различен произход и култури, така и с обществени институции.

В Италия липсва единна регулаторна рамка, която да определя професионалния профил, квалификацията, задълженията и договорната рамка на фигурата на межкултурния посредник. Ситуацията варира в отделните региони, понякога дори и в отделните общини. Но с времето, опита, сравняването на разнообразния опит и добрите практики, може да се определи доста ясен профил на фигурата на межкултурния посредник.

- премахване на културни и езикови бариери;
- популяризиране на културата на приемане и социално-икономическата интеграция не местно ниво;
- предоставяне на познания за правата и задълженията, действащи в Италия,

както и за тяхното упражняване и по-специално, за ползването на обществени и частни услуги.

6.3.2

Етичен кодекс за социалното и межкултурното посредничество във Франция

Етичният кодекс за социалното и межкултурното посредничество е съставен през 2006 г. в провинция Сена-Сен-Дени във Франция и дава възможност да се признае посредника като професионална фигура, определяща границите на действие и правилата на поведение.

Социалното посредничество се определя като „процес на създаване и възстановяване на социалната връзка и регулиране на конфликтите в ежедневието“, докато межкултурното се определя като „по-задълбочено разглеждане на взаимодействието между групи, хора и идентичности“. Този вид посредничество защитава концепцията за идентичност. По-специално, това се отнася до възгледа, който индивидите или групите имат за себе си, т.е. набор от характеристики, споделени или други, които ни правят подобни на едни и различни от други.

Етичният кодекс определя целите на социалното и межкултурното посредничество в контекста на миграцията и мултикултурализма и това са:

- Запознаване на лицата с правата им и как да отстояват признанието им;
- Насърчаване на институциите да изслушат и вземат предвид отделния човек;
- Подпомагане на човека да бъде признат въз основа на неговата идентичност като отделна личност, която има своя лична история и специфични умения и компетенции;
- Информиране на хората за функционирането, нуждите и ограниченията на институциите.

Този кодекс е съставен от пет ключови принципа, необходими за гарантиране на процеса на посредничество:

1. Значението на съгласието на двете страни и гаранция, че не е налице външно влияние върху двете или една от тях;
2. Информиране на двете страни за ролята и функциите на посредника, който не е съдия и дори няма правомощия да предоставя услуги, но улеснява достъпа до тях;
3. Безпристрастност на посредника, който не е обикновен тълкувател, а по-скоро трета страна, която помага за взаимното разбиране на различни гледни точки;
4. Уважение и равенство между страните, за да се осигури на по-уязвимите лица да притежават същите инструменти за постигане на равенство;
5. Независимост и липса на манипулация и влияние от институции или политици

върху посредника.

Какви качества трябва да притежава един межкултурен посредник, за да действа като такъв и да легитимира ролята си?

Както беше посочено, межкултурният посредник трябва да действа като трета и безпристрастна страна в условията на поверителност и близост. Последното се отнася до отношенията на доверие, които могат да бъдат установени, особено в случаите, когато посредникът споделя културния произход с потребителя, без да изразява каквото и да е свое становище или убеждение, за да се избегне всякаква влияние или манипулации. Посредниците се намесват в различни сектори на ежедневието, като се занимават с различни проблеми, свързани със здравеопазването, образованието, правосъдието, работата, жилищното настаняване, но тези принципи остават непроменени и когато се прилагат в различни сектори.

6.4

Социалният инструмент училище в обществото на преобладаващото мнозинство и в общностите на Ромите и Синтите

Връзката между ромите и училищата не е обикновена и се характеризира в търсене на баланс между приемане и конфликт. Както не може да се говори за една ромска култура, така и всяко семейство има своя собствена история и не е възможно да се обобщава. Следователно въпросът за конфликт и приемане се поставя по различен начин за всяко училище и за всяко дете и няма категорични отговори и готови рецепти за употреба.

Обучението на ромските ученици изостава от образователните стандарти на неромските ученици и само малък процент от първите достига до гимназиално образование.

За някои резултатите, особено при четене и писане, не отговарят на предполагаемата продължителност на обучението и целите не се постигат дори по отношение на основното обучение.

Кои са критичните проблеми? Въпрос на **идентичност** ли е? Въпрос на обучение ли е? Поради различност? Или **език**?

Опитът да се търси етническо единство в генетичния фактор (общият индийски произход) или в езиковия фактор (ромски) би бил неуспешен поради най-общо три причини:

- През вековете ромите са се смесвали в неизмерима степен с много други народи, от които са придобили и физически черти;
- Няколко групи роми понастоящем не говорят ромски, а креолизирана версия на езика, използван от мнозинството (например испанските цигани);

- Номадството също не е характерна черта, тъй като по-голямата част от ромите води уседнал живот.

Може ли да е проблем, свързан с различността? Трябва да се анализира проблемната връзка с обществото на преобладаващото мнозинство заедно с чувството за непринадлежност, за различност по отношение на „нашата култура и общество“.

Може ли да се посочи езиков проблем, с който е свързано обучението? Следва да се припомни, че не съществува стандартизиран език. Съществуват много ромски диалекти и множество фонетични варианти в контекста на хетерогенност на морфосинтактичните варианти.

Разсъждавайки върху ромските деца, не може да не се вземе предвид тяхната култура на произход, към която се добавя културата на страната, в която живеят и в която не намират общи корени и традиции. Свързването на двете култури води до допълнително натоварване за децата в **процеса на изграждане на идентичност**. В културата на произход намират принадлежност, идентификация, идентичност, традиция, стабилност и сигурност. „Другата“ култура се възприема като далечна, различна, чужда, нова и води до промяна и риск.

В тази ситуация какви са възможните избори (или неизбежните преживявания) в процеса на изграждане на идентичност?

От една страна, е възможна проява на дълбока културна съпротива, възприемана като изключително насочване към оригиналната култура и етническа идентичност, което води до затваряне в капсулирани общности, в които всеки обмен или дискусия с „другия“ се свежда до минимум. Тази културна устойчивост може да доведе от една страна до укрепване на идентичността на детето, но с риск от развитие на силен етноцентризъм.

От друга страна, е възможна проява на воля за асимилиране чрез пълно придържане към предложението за идентичност на другото общество. Сред рисковете от този избор съществува възможността детето да пренебрегне важни собствени измерения и да стигне до конфликти с родното семейство. Сред възможните предимства на този избор е възможността за засилване на желанието за учене и постоянното желание за среща с другия.

И в двата случая измерението на маргиналността остава постоянно: деца с объркана идентичност, които остават в периферията на културата на произход и в периферията на културата на страната, в която живеят, неспособни да предложат реален алтернативен отговор на идентичността, раздвоени между семейната привързаност и желанието за еманципация, с множество желани ценности, които могат да бъдат постигнати само чрез интеграция.

6.4.1

Посещаване на училище

Не съществува прототип на ромския ученик (както не съществува прототип на италиански, китайски, пакистански ученик и т.н.). Всяка култура, различна от културата на мнозинството, носи със себе си особености, но не трябва да се допуска това да бъде повлияно от предразсъдъци. Някои културни особености могат да станат проблематични, но не за всеки и не непременно. Например неспазването на правилата в училище или преждевременното напускане на училище са проблем, а не особеност на ромските ученици.

Обстоятелствата, които затрудняват посещаването на училище от ромските ученици са няколко:

- Старание на детето/младежа да определя и защитава своята културна идентичност
- Неграмотни родители с ниско доверие в училището и в неговите възможности
- Дискриминация и взаимни предразсъдъци
- Голяма свобода на избор, предоставена на детето
- Трудности в училище, особено в средното училище, където се наблюдава дезориентация при много деца
- Икономическата и жилищна несигурност на някои ромски семейства
- Фонът на миграцията в някои случаи.

Друго обстоятелство, което трябва да се вземе предвид е хетерогенната езикова компетентност. Преподавателите могат да се натъкнат на неграмотни деца (с изключително преобладаване на устната реч), слабо грамотни (както в L1, което поддържа характеристиките на изключителна устна реч и следователно в L2) или грамотни (с умения L1 и изключително разнообразни умения L2).

И така, какво може да бъде предложението за работа?

За илюстрация може да послужи пример от Националния проект за роми, синти и каминанти, популяризиран от Министерството на вътрешните работи, Министерството на социалните политики, Министерството на здравеопазването и Министерството на образованието и координиран от Istituto degli Innocenti във Флоренция, за насърчаване на концепция за обучение, което е отворено и мултикултурно, чрез преосмисляне на училищната организация и тясно взаимодействие със семействата.

Проектът предвижда подбор и назначаване на двама оператори във всяко участващо училище. Единият от операторите трябва да бъде ангажиран предимно в училище, да има опит в териториалното образование и подкрепа в училищните пътеки на непълнолетните от RSC и способност да насърчава училищните дейности с методологията за съвместно обучение. Другият оператор

трябва да има опит в отношенията с непълнолетни и семейства роми, синти и каминанти и познания и опит в социално-училищните и здравните системи, които се занимават с малолетни и непълнолетни роми и ромски семейства. Значението на оператора на терен, особено там, където жизнената среда не благоприятства присъствието/честотата на посещаване на училище, се дължи на ролята, която той трябва да играе като свързващо звено, преминавайки пространствени и символични граници и влизайки в отношения със семейството, което е основната образователна единица. Неговото действие трябва да се съсредоточи върху обучението на детето и да е насочено към насърчаване на пътищата към образователна и социална интеграция.

Заедно с преподавателя, посочен от училището, ролята на операторите е да определят централното място на училището като основно място за социализация и приобщаване за всички непълнолетни деца. За тази цел операторите трябва да създават благоприятна среда, започвайки с подобряване на уменията и ценностната система на всеки ученик, насърчаване на положителните взаимоотношения между ромски ученици и ученици извън ромската общност, между ромски ученици и преподаватели.

Вторият полезен елемент, върху който трябва да се работи, е езиковият канал, в смисъл на подчертаване на езиковото различие и създаване на ефективно осъзнаване на това различие от гледна точка на неблагоприятното положение, което може да се създаде в училищното обучение.

Липсата или наличието на писменост се отразява на начина на изразяване и мислене, устната мисъл има свой собствен език и тези, които не са свикнали да разработват мисли в писмена форма, не могат да „учат“, а само да се учат от това, което слушат и преживяват.

Ромският език е свързан изключително с устното мислене и това оказва влияние в няколко аспекта. Използването на граматическите времена се различава значително в ромския език в сравнение с италианския език и определящият фактор при избора на глаголните времена е търсенето на вниманието на слушателя, тъй като типичният разказ на една мисъл чрез устната реч се извършва пред публика, която има нужда да бъде непрекъснато ангажирана и призована да изслушва. Поради тази причина в говоренето на ромски език се открива излишество и театралност: разказвачът използва миналите времена, за да постави ситуацията в миналото (съществено, защото трябва да изглежда, че фактът сякаш наистина се е случил), използва несвършено време, за да създаде фон и свършено време за съобщаване на събития, но преминава към сегашно време в най-драматичните и ангажиращи моменти, понякога дори в бъдеще време, например при отправяне на предупреждения.

Училището трябва да се опитва да се възползва от устната форма на изказване на ромските деца, като ѝ придава форма, концептуализирайки я и запаметявайки я в повторяеми форми. Отличен инструмент е разказването на истории, структура на разказа, която съответства на нашия начин на мислене. Разказването на

приказки спомага за изучаването на езика, като насърчава детето да произнася звуци и фрази на език, различен от неговия собствен, в успокояващ, познат, почти игрив контекст, помагайки му да преодолее психологическата си съпротива. Споделеният разказ и ролевата игра позволяват на детето да се потопи в символична вселена, в която може да изследва и завладява значенията и да ги усвоява не чрез изучаване, а чрез научаване. Изхожда се от концепцията, че ако не умее да пише, то може да разказва, като ръководено от преподавателя, може да създава лична история.

ПРАКТИЧЕСКИ ПРИМЕР: Моята любима дума (обект-чувство)

Ученикът разработва описателни текстове, първо устно (може да се спре на този етап, ако е необходимо), след това и писмено, по оригинален начин (без да се вземат предвид правописни или синтактично-граматични грешки).

ВРЕМЕ ЗА РЕАЛИЗИРАНЕ: 4 часа.

МЕТОДОЛОГИЯ: Разказване на истории под ръководството на преподавателя в 4 фази.

Първи въпрос: Откъде да започна? Всяка история всъщност има предистория: един привидно спокоен ден може да се превърне в истинска одисея.

Втори въпрос: Само моят любим обект ли съществува като главен герой? Или има други герои, които ще участват в историята? Каква роля ще играят те?

Трети въпрос: Историята е като пътуване, как протича? Пред какви препятствия трябва да се изправи твоят герой?

Четвърти въпрос: Какъв ще бъде изводът?

Запомнете: щастливият край не е задължителен!

6.4.2

Трудностите на ромския ученик при изучаването на италиански език

Трудностите, които преподавателите от нашия работен екип срещат в процеса на усвояване на италиански език от ромски ученици:

- Използването на предлози, е винаги трудно за научаване, често отразява характеристиките на ромския език. Затруднението се дължи на структурата на глагола, който на италиански приема различна граматическа връзка. Глаголът „питам“ например в ромския език изисква аблатив, който изразява причина или произход, поради което говорещият ромски език би казал „Питам от него“ вместо „Питам него“.
- Типичната конструкция на генитив, напомняща тази на англосаксонския генитив, приема ролята на прилагателно, което се поставя пред съществителното: пример *gomeko cher „къщата на човека“* (на човека къщата). Тази структура кара ромите да конструират италианското изречение по същия начин, за което предлозите са чести: на Мария е дъщерята, рождения ден на сестра ми детето.
- Ромският език притежава сложна система от лични местоимения, които обаче не съществуват в енклитична форма, поставена преди глагола, а се поставят след глагола: например: *диклем ту* (виждал съм те).
- Липсата на спомагателни глаголи затруднява особено много образуването на миналите времена. Често спомагателните глаголи се пропускат, което води до конструкции от типа: *вчера продаде рози, вчера отиде басейн, анаречието се поставя пред глагола* (добре направи, бързо отиде, при нас никога не идваш).
- Когато се вмъква спомагателният глагол, често има объркване между глаголите „съм“ и „имам“. Има прекомерно използване на спомагателния глагол „съм“, вероятно поради прекомерна корекция.
- Преходът от печатни букви към ръкописни представлява много критична фаза от графомоторна гледна точка и по-специално за връзката, която децата ще имат в бъдеще с писмената форма. В този аспект е интересна позицията на Пратели (1995 г.), който твърди, че ограничената способност за представяне на графемите често причинява трудности или забавяния при усвояването на писмен език: това всъщност може също да повлияе негативно на изучаването на правилата на правописа и синтаксиса. (PRATELLI M., *Disgrafia e recupero delle difficoltà grafo-motorie*, Ed. Centro Studi Erickson, Trento, 1995)
- По-широкото използване на паратаксис вместо хипотаксис - комуникацията, основана на устната реч, всъщност е по същество паратаксиална, тъй като интересът е съсредоточен върху прагматиката на комуникацията, а не толкова върху синтактичните потребности, тоест върху добрата формална организация на речта.

МАТЕРИАЛИ ЗА УЛЕСНЯВАНЕ НА ИЗУЧАВАНЕТО НА ИТАЛИАНСКИ ЕЗИК

УПРАЖНЕНИЯ, СВЪРЗАНИ С ЧЛЕНУВАНЕТО

http://www.lezionidiitaliano.altervista.org/esercizi_gli_articoli/esercizi_gli_articoli.php

УПРАЖНЕНИЯ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ПОДРЕЖДАНЕТО НА ДУМИТЕ В ИЗРЕЧЕНИЯТА

<https://www.bancadelleemozioni.it/lettere/riordina/scrivi0.html>

http://www.ciaomaestra.it/public/01/riordina_frase_invalsi2.pdf

http://www.ciaomaestra.it/public/01/riordina_parole.pdf

УПРАЖНЕНИЯ ЗА ИЗПОЛЗВАНЕ НА ГЛАГОЛНИ ВРЕМЕНА

http://www.risorsididattiche.net/scuola_primaria/italiano_verbi/italiano_verbi.php

<http://www.italianonline.it/esercizi.html>

УПРАЖНЕНИЯ ВЪРХУ ПУНКТУАЦИЯТА

<http://www.robertosconocchini.it/discipline-italiano/1467-la-punteggiatura-schede-didattiche.html>

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Обучителната дейност, осъществена благодарение на проекта „Latcho Drom: Борбата с антициганизма чрез обучение на професионалисти и овластяване на ромските общности“ даде възможност за дискусия между различни професионалисти, социални работници, преподаватели и възпитатели, които ежедневно общуват с роми или синти в Италия при изпълнение на своята работа. Тази дейност позволи да се направи преглед на нуждите и изискванията от обучение на тези специалисти, за които е предназначен този наръчник.

Наръчникът е замислен да служи като инструмент за подпомагане на професионалисти, кратък текст, който е лесен и достъпен за използване и не претендира за изчерпателен отговор. Поради тази причина се представят основни понятия за ромската култура и информация за наличните инструменти в Италия за насърчване на процесите на социална интеграция в местните общности, които всеки професионалист може допълнително да задълбочава индивидуално.

За разяснения или допълнителна информация, преподавателите от курсовете за обучение остават на разположение след срока на проекта и можете да се свържете с тях на имейл адрес: latchodrom@apg23.org.

БИБЛИОГРАФИЯ

ISTAT, ANCI, UNAR, Data sources on the Roma, Sinti and Caminanti populations, 2017

ISTAT, Living in transition, A survey of housing transition projects for the Roma, Sinti and Caminanti populations, 2021

Associazione 21 Luglio, Exclusion in the age of Covid: Roma communities in formal and informal settlements in Europe, 2021 report

Official Journal of the Italian Republic, Law 15th December 1999, no. 482 “Regulations on the protection of linguistic-historical minorities”

Nadia Vitali, The Roma and their origins: genetic background of a very ancient population, 2012

Angelo Arlati, The language of the Roma, 2014

Mirinda Ashley Karshan, KRIS: the law and tribunal of the Romani population, 2013

Universal Declaration of Human Rights, adopted on the 10th of December 1948 by the General Assembly of the United Nations

European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR), drafted and adopted by the Council of Europe, signed in Rome on the 4th of November 1950

Additional protocol no.12 to ECHR adopted by the Council of Europe on 4th of November 2000

International Convention on the elimination of all forms of racial discrimination, adopted by the General Assembly of the United Nations on 21st of December 1965

Charter of fundamental rights of the European Union, approved with the Treaty of Lisbon on 1st of December 2009

Official Journal of the Italian Republic, Legislative Decree 25th July 1998, no. 286, “Consolidated Law with provisions concerning immigration and regulations about a foreign person’s condition”

C. Camilleri, M. Chen Merique, Choc des cultures. Concepts et enjeux-pratiques de l’interculture, [Cultural shock. Concepts and practical questions of interculture] L’Harmattan, Paris , 1989

Valeria Bordonaro, Social and intercultural mediation in France, 2021

M. Pratelli, Dysgraphya and restoration of writing-motion difficulties, Centro Studi Erickson, Trento, 1995

**Може да сте нелегален
чужденец на едно място
или на всички места, но не
може да сте прищълец на
Земята, особено в Европа**

Джовани Мария Флик
Конституционалист, италиански министър
на правосъдието между 1996 и 1998 г.

Този проект е финансиран по програма „Права, равенство и гражданство“ (2014-2020) на Европейския съюз

LATCH **DR** **M**

БОРБА С АНТИЦИГАНИЗМА
ЧРЕЗ ОБУЧЕНИЕ НА
ПРОФЕСИОНАЛИСТИ
И ОВЛАСТЯВАНЕ НА РОМСКИТЕ
ОБЩНОСТИ

